

ԱՐԶԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՐԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

Տարեկան ըստանդարտըն է հիշում ուրիշ: Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է «ԱՐԶԱՆԱԿԱՆ» խմբագրատանը և Կենտրոնական Գրականաւանոցում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ. Редакция „Арцаганкъ“.

Սաւանդին Համարները 15 Կ.

Յայտարարութիւնները բաւին 2 Կ.

ԲՈՒՆԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ.

Մեզ առաջնորդ է պէտքը: Ներքին տեսութիւն: Մաճկական Հայաստան: Արտաքին տեսութիւն: Ֆէլիէտօն. Իմ մատակարար: Մեր ուսումնարանները: Հայուհեաց լինի: Կանոնադրութիւնը: Զանազան լուրեր: Յայտարարութիւններ:

ՄԵԶԱ ՌԱԶՆՈՐԴ ԵՒ ՊԵՏԻ

Արդէն երկու տարի է, որ Կովկասեան փոխարքայութեան մայրաքաղաք Քիֆլիսը և սորա հետ միասին ամբողջ Վրաստանի և Իմերէթի ընդարձակ թեմը մնում են առանց Հոգևոր տեսչի, առանց Թեմական Առաջնորդի: Անհերքելի է, որ Հանգուցեալ Գաբրիէլ արքեպիսկոպոս Ալվազեանը այնպիսի անուն և յարգանք էր վայելում գիտնական աշխարհում և ընդհանրապէս մեր ազգի և օտարազգի զարգացած դասակարգերի մէջ, որ նորա անուան արժանի յաջորդ գտնելը ոչ միայն դիւրին չէ, այլ և մօտակայ ապագայում գուցէ և անյուսալի: Բայց Քիֆլիսի թեմի Համար անհրաժեշտ չէ՝ որ նորա Առաջնորդը անպատճառ բարձրաձամբաւ գիտնական լինի: Ոչ ոք չի հերքել՝ որ ուսումնականութիւնը մի առանձին փալ է տալիս մարդու անձնաւորութեանը՝ բայց վարչութեան դեկավարին նախ և առաջ պէտք են այն արժանաւորութիւնները, որոնք անհրաժեշտ կարեւորութիւն ունին ամենայն ժողովրդապետի Համար: Քիֆլիսի առաջնորդութիւնը սերտ կապ ունենալով տեղական Հանգամանքների հետ՝ իւր առանձին յատկութիւններն և պահանջներն ունի, որոնցով շատ և շատ տարբերվում է Ռուսաստանի միւս չորս թեմերից:

Քիֆլիսը այսօր Ռուսաստանի առաջնակարգ քաղաքներից մէկն է, իսկ Հայութեան վերաբերութեամբ ամեն կերպ գլխաւոր ներկայացուցիչն է ամբողջ կայսերութեան մէջ: Կովկասի մայրաքաղաքը լինելով, Քիֆլիսը երկրիս բարձրագոյն իշխանութիւնների և վարչութիւնների կեդ-

րոննէ: այս քաղաքում են ժողովուած երկրիս գիտնական, դպրոցական, առևտրական, և այլ տեսակ տեսակ ուժերը: Այստեղ գլխաւոր վարչութիւնները շատ բաներում Պետերբուրգի նախարարութիւններից տակաւին անկախ են և, նոցա Հաւասար իրաւունք վայելելով՝ շատ նշանաւոր խնդիրներին վերջնական վճիռ են տալիս: Հասկանալի է, որ այդ խնդիրներից շատերը կարող են վերաբերիլ մեր Հոգևորականութեան, վանքերի, եկեղեցիների, դպրոցների և ընդհանրապէս թագի շահերին - ուր գուցէ ազգիս տեղական ներկայացուցչի ուղղակի կամ անուղղակի, պաշտօնական և աւելի յաճախ կողմնակի բանակցութիւնը և միջամտութիւնը անհրաժեշտ են: Որոշ յարաբերութիւններ ունենալ երկրիս գլխաւոր կառավարիչների հետ, վայելել նոցա բարեկամութիւնը և յարգանքը, մշտապէս պահպանել Հայաստանեայց եկեղեցւոյ և Հօտի իրաւունքներն ու միանգամայն օտարների աչքում Ս. Եջմիածնի Կաթողիկոսութեան արժանաւոր ներկայացուցիչ Հանդիսանալ - ահա այն դերը, որ պէտք է ունենայ տեղիս Առաջնորդը իւր յարաբերութիւնների մէջ քաղաքիս օտարազգի մեծամեծների հետ:

Գալով իւր Հօտին, Քիֆլիսի Առաջնորդը պէտք է աշխատէ արժանաւոր տեսուչ և Հովիւ ներկայանալ ազգային շահերի տեսակետից: Նա պիտի թելադրէ իւր ժողովրդին մրցել միւս Համաբնակ ազգութիւնների հետ լուսաւորութեան ասպարիզում . . . : Հոգևոր վարչութեան դպրոցների և դպրանոցների յառաջադիմութեան Համար բոլոր ճիգը թափելով, տեղիս Առաջնորդը մեծ Հսկողութիւն պէտք է ունենայ արքունական դպրոցների Հայ կրօնաւոյցների պարտականութիւնների վերայ, որպէս զի նոքա իրաւ արգարացնեն թէ ազգիս և թէ ուսումնարանական բարձրագոյն վարչութեան յոյսերը՝ այն է Հայ պատանիներին լիապէս դարձնել Հաւատարիմ որդի մայրենի եկեղեցու և բարի քրիստոնեայ, Հեռու պահելով ամենայն կրօնական զեղծումներից և մոլորութիւններից: Այս նպատակին Հասնելու Համար (որ ի դէպ ասենք - այսօր այնքան կարեւոր է դարձել Ռուսաստանում, մինչ

գրաւած է և պետութեան ուշադրութիւնը) — Հարկաւոր է որ ուսանողները նախապատրաստութիւն ունենան կրօնի լեզուն Հասկանալու, և ուրեմն Հարկ է, որ ազգային լեզուի դաստաւութեան չափն ու ձևը նմանապէս գրաւէ Քեմիս տեսչի ուշադրութիւնը: Շատ տեղ Հայք, ամենասանձան թիւն են կազմում և այն աստիճան տն-ծանօթ են իրանց լեզուին և Հաւատի ուսման, մինչ որ քահանայք պարտաւորուած են օտար լեզուով քարոզել նոցա և բացատրել իրանց կրօնի էութիւնը:

Նառնանք այժմ նիւթական եկեղեցուն, որ իւր վսեմ պաշտօնակատարութեամբ, իւր պալծառութեամբ, իւր մաքրութեամբ և առհասարակ վայելուչ գիրքով պիտի Հոգեւոր միջնորդութիւն պատճառէ Հաւատացեալներին և գրաւական լինի նոցա ջերմեռանդութեան Համար: Սուրբ տաճարից խօսուած Հմտալից, ազգու և Համա-կրական խօսքը պէտք է ժողովէ եկեղեցու մէջ բազմութիւն և ներգործէ նոցա վերայ, կշտամբէ Հաւատարմական և անՀատական պակասութիւնները, բայց և քաջալերէ զըզուէ, գովէ ամէն մի օրինակելի արժանաւորութիւն: Առաջնորդը ոչ միայն ինքը արժանի պէտք է լինի այդպիսի վսեմ պաշտօնի, այլ և պիտի ուղղութիւն տալ իւր Քեմի Հոգեւոր Հովիւներին, պիտի ուսուցանէ նոցա քարոզել . . . Խելացի և Հմտալից քարոզը նա մանաւանդ Հարկաւոր է Քիֆլիսում, ուր զանազան պատճառներով օրէցօր պակասում է եկեղեցի չափաւորների թիւը, իսկ միւս կողմից քաղաքիս բազմաթիւների աղօթարանները լցվում են Հայերով՝ քարոզ լսելու Համար: Բացի քարոզը՝ շատ մեծ նշանակութիւն ունի ժողովուրդի Համար կանոնաւոր և լսելիքին Հաճելի երգեցողութիւնը, որ, բացառութեամբ քանի մի եկեղեցիների, վաղուց չէ լսվում մեր սուրբ տաճարներում: Ի Հարկէ և եկեղեցու միջին մաքրութիւնը և պալծառութիւնը, ինչպէս և քահանաների, գաղիւնների և երեցփոխանների եկեղեցում պահած մարդավայել կարգը և վարմունքը ժողովրդականաց Հետ—այս բոլորը կարող են շատ զբաղաւորել Քեմիս գերապատիւ Առաջնորդին:

Անցնինք նաև քահանաներին և առհասարակ Հոգեւորական դասին, որ այս Քեմիս մէջ մանաւանդ անգաղար Հսկողութեան պէտք ունին . . . : Մեր քահանաներից շատերը վաղուց չեն լսել Առաջնորդի Հայրական խրատը՝ անվայել վարքով չգայթակղեցնել ժողովուրդին . . . : Միւս կողմից՝ մեր քահանաների ներկայ դրութիւնը շատ մեծ ուշադրութեան կարօտ է. նոցա մէջ ծախքեր ան-Հաւատար են բաժանուած և այն ոչ բարոյական արժանաւորութիւնների պատճառով. մինչ մի Համեռու և խոհեմ քահանայ աղքատութեան չափ չբաւոր է, նորա ընկեր մի անարժանք քանի մի Հազար լուրջի եկամուտ ունէ ժողովուրդից և այլն: Հարկաւոր է որ մի դիտող տեսուչ լինէր, որ անձամբ ծանօթանար ամէնքի դրութեան Հետ և լուր վարձատրէր, փառք Հալածէր, որ Հոգ տանէր օգնելու մեր քահանաների գերդաստաններին՝ Հիւանդու-

թեան, մահուան և այլ դիպուածների ժամանակ և այլն:

Բայց միայն Հոգեւորականները չեն օգնութեան կարօտ: Ամէն տարի քաղաքս լցվում է Հազարաւոր օտարական Հայ մշակներով, որոնք մեծ մասամբ գալիս են ծածկաստանի և Պարսկաստանի մերձակայ գաւառներից. շատերը սոցանից վատ օգի, խոնու և աղտոտ բնակարանների, քաղցի ու ծարուի զսկ են գնում այստեղ՝ գուրդ ոչ միայն բնականիքից և սիրելիներից, այլ և չար-ժամանակով «Ողորմեացի» ամենաբարձր քրիստոնէական միջնորդութեանը: Նւ ահա մեր այս օգնութեան կարօտ եղբարց վերայ Քեմական Առաջնորդը կը Հրաւիրէր քաղաքիս Բարեգործական Ընկերութիւնների ուշադրութիւնը:

Նպատակարարմարը ի Հարկէ այն կրկնէր, որ աղքատների խնամատարութեան Համար թաղական խոր-Հուրդներ կազմուէին և եկեղեցիների մէջ, ինչպէս որ կայ շատ տեղ, երեցփոխանների ձեռքով նուիրատուութիւնների յատուկ արկղ սահմանուէր: Բայց այս բանի չափորութիւնը մեծ կապ ունի երեցփոխանի անձնաւորութեան Հետ, որ նմանապէս շատ արժանի է Առաջնորդի ուշադրութեան . . . : Այսօր մեր երեցփոխանների մեծ մասը զեղծումներ է գործում, զսկում է ժողովրդական շահերը, նոցանից շատերը տարիներով Հաշի չեն տալիս, սեպՀա-կանացում են եկեղեցական դրամը . . . : Հատկանալի է, որ երեցփոխանական խնդրի Հետ սերտ կապ ունի եկեղեցապատկան կալուածների խնդիրը և այլն և այլն:

Միով բանիւ Քիֆլիսի մէջ Քեմական Առաջնորդի գերը շատ մեծ է: Բայց բացի այս քաղաքը՝ Վրաստանի և Նմերէթի թեմում գարձեալ մօտ 180 Հազար Հոգի Հայ կայ, որ նմանապէս կարօտ է Հոգեւոր տեսչի:

Ահա այդ վերալիշեալ պատճառները աչքի առաջ ունենալով՝ մեր կաթուղիկաները՝ գոնէ ներկայ դարուսմէջ, միշտ աշխատած են Քիֆլիսին այնպիսի բանիւրուն և քաջ առաջնորդներ տալ, որոնք Եջմիածնայ «սիւնն» են Համարուած: Նւ իրաւի որ իրանց ժամանակակից եպիսկոպոսների մէջ ամենաբարձրները վիճակուել են Քիֆլիսի թեմին: Որքան, օրինակ, մեծ դեր է խաղացել դարուս սկիզբներում Յովհաննէս Գեղարդակիր եպիսկոպոսը, որ երկիրս նոր տիրած ռուսաց տէրութեան առաջ այնքան ջերմ պաշտպան Հանդիսացաւ Եջմիածնական շահերին (Նաւթի և Գանիէլի խռովութիւնների ժամանակ): Ապա Ներսէս եպիսկոպոս Աշտարակեցին ոչ թէ միայն բարեկարգեց եկեղեցիները, սթափեցրեց Հոգեւորական դասը, Հաշիւ պահանջեց երեցփոխաններից, գրամական օժանդակութիւն Հաւաքելով՝ վճարեց Ս. Եջմիածնի պարտքերը, օտարների մօտ ջերմ պաշտպանեց Հայոց եկեղեցա-կան իրաւունքները, այլ և խաչը և դրօշակը ձեռքին մասնակցեց պարսից պատերազմին . . . : Իբրեւ ապա-ցոյց, թէ որ աստիճանի այդ անձը գիտէր օգտուէտ անել իւր գործունէութիւնը, բաւական է ցոյց տալ որ կարճ միջոցում նա «տեղծեց» Քիֆլիսում եկեղեցապատկան կալուածներ և ժողովուրդի օգնու-

Թեամբ բարձրացրեց այն, իւր ժամանակի համար, հռչակաւոր շինութիւնը, ուր հիմնեց ուսումնարան: Նորա այս հիմնարկութիւնը ապահովացնելու համար ոչ միայն օգնում էին Հայք, այլ և օտարազգիք, որոց մէջ նշանաւոր նուիրատուութիւններ ունին (այգիք, խանութներ և այլն.) վրացի իշխանները—այն անձինքը, որոնք իրանց ազգութեան որդոց ոչինչ են կտակած: Ոչինչ տեղից տպարան ստեղծելով՝ Ներսէսը Փարիզից բերեց Ջրուպետին, ժողովեց իւր շուրջը այն ժամանակուայ գիտնականներին և գեռ շատ գործ պիտի շինէր, եթէ վերայ չը հասնէր պարսկական պատերազմը իւր հետեւանքներով:

Յայտնի է, որ լիշեալ պատերազմի միջոցներում մեծ դեր էր խաղում նմանապէս Կարնեցի Կարապետ արքեպիսկոպոսը, որ լետոյ Թիֆլիսի առաջնորդ նշանակուեցաւ:

Նրբ Ներսէսը Կաթողիկոսական գահը բարձրացաւ, այնպիսի պատճառներով, որոնք երբէք յարգելի համարուիլ չեն կարող, երկար տարիներ և մինչև իւր մահը առանց առաջնորդի պաշտօնի Թիֆլիսը և մի քանի ուրիշ թեմեր: Այդպիսի տարօրինակ վարմունքի վնասակար հետեւանքները զգալի եղան սրգէն Մատթէոս Կաթողիկոսի օրով:

Գերապատիւ Մակար արքեպիսկոպոսի զգուշաւոր և խոհեմ առաջնորդութիւնը շատ աւելի արդիւնաւոր կը լինէր, եթէ մարմնական երկարատեւ տկարութիւնը չ'փակել տար Առաջնորդարանի գոները իւր հօտի համար:—Անցնելով վերջապէս Հանգուցեալ Դարիէլ արքեպիսկոպոս Այվազեանի առաջնորդութեանը, պէտք է խոստովանինք, որ որքան բարձր էր նորա գիտնական անունը, այնքան արդիւնաւոր չեղաւ իւր վարչութիւնը: Դա, այո՛, ուսումնական անձն էր, բայց ժողովուրդ վարել չ'գիտէր և իբրեւ տեսուչ և պետ հոգեւորականութեան, այնքան թոյլ էր, որ իւր ստորագրեալ քահանայք միանգամայն յափըշտակած էին նորա ձեռքից առաջնորդական իրաւունքները և անկախ էին ներգործում: Եթէ աւելացնենք սորա վերայ և այս վերջին երկու տարուայ բոլորովին առանց առաջնորդ մնալը—Հասկանալի կը լինի, թէ որքան կարեւոր է մեզ այժմ ունենալ մի խելացի, քաջ գործունեայ և բանիբուն Առաջնորդ: Մանաւանդ այդ կարիքը զգալի է Հիմա, երբ Կովկասեան վարչութեան նոր պետը այս օրերս գալու է Թիֆլիս: Դիտենք, որ կարող են ասել մեզ, թէ գուցէ ոչ ոք կայ, որ կարողանար մեր վերև լիշած պահանջները իրագործել, բայց անհերքելի է, որ մեր հոգեւորականութեան մէջ այնպիսի արժանաւոր անձինք կան, որոնք եթէ ոչ բոլորին, գոնեա այդ պահանջների մեծագոյն մասին բաւականութիւն կարող էին տալ: Պէտք է աչքի առաջ ունենալ և այն Հանգամանքը, որ ինքնաճանաչութիւնը արգէն այնքան զարգացել է մեր Հասարակութեան մէջ, որ տեղական գործողների աջակցութեամբ շատ բան պիտի թեթեւանար մեր ապագայ թեմակալի համար:

Առաջնորդ ունենալու կարեւորութիւնը մեծ է և անհետաձգելի . . . : «Արձագանքը» սլարտք է համարում որդիական ակնածութեամբ խոնարհաբար հասցնել Նորին Օծութեան Դահլիճին ժողովրդի մէջ օրէցօր մեծացող շշնչիւնը թէ՛ «մեզ Առաջնորդ է պէտք»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կիւրակէ, փետր. 28-ին, Վանքի Մայր եկեղեցու գաւթում Հանդիսաւոր կերպով կատարուեցաւ Նդուարդ Դիւլօրիէի Հոգեհանգիստը: Նշանակը բարեյաջող չ'էր, բայց և այնպէս բազմաթիւ անձինք էին եկել հռչակաւոր Հայագէտի լիշատակը յարգելու համար. ներկայ էին մամուլի, զբաղմունքեան, զանազան ընկերութիւնների և Հաստատութիւնների ներկայացուցիչները: Հոգեհանգիստը կատարեց Վարդան եպիսկոպոսը. արժանապատիւ Մամբրէ ծ. վարդապետը խօսեցաւ այն նշանաւոր ծառայութիւնների մասին որ Հանգուցեալ պրօֆէսորը մատուցել է եւրոպական գիտութեան և այն համակրանքի մասին, որ միշտ վկայել է մեր ազգին: Հանդիսականները ցանկութիւն յայտնեցին, որ մի հեռագիր ուղարկուի Պրօֆէսորի գերդաստանին այդ անփոխարինելի կորուստի պատճառով Հասարակութեան խորին ցաւը արտայայտելու համար: Ահա այն հեռագրի պատճէնը որ ուղարկուեցաւ պր. Շէֆիրին.

«Sensibles à la perte cruelle éprouvée par la famille du célèbre professeur Dulaurier la jeunesse et la notabilité arméniennes de Tiflis vous prient lui temoigner leurs vives douleurs. Reconnaissantes pour l'intérêt que le savant professeur temoigna toujours à la nation arménienne elles viennent de faire célébrer une messe solennelle pour le repos de son âme. Dans l'oraison funèbre l'archevêque a rendu hommage à la mémoire du defunt».

* *

Մեր ընթերցողներից շատերին գուցէ չ'այտնի չէ, որ Թիֆլիսում՝ բացի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնից, կաղմակերպվում է և մի նոր ընկերութիւն Հայ Բարեգործական Ընկերութիւն Թիֆլիսում անունով: Թէև այս ընկերութեան սկզբնաւորութիւնն, ինչպէս տեղեկանում ենք, աւելի Հին է, բայց նորա կանոնադրութիւնը մօտ ժամանակներս միայն Հաստատուեցաւ կառավարութիւնից և այս օրերս լոյս տեսաւ: «Հայուհեաց Ընկերութեան» Կարգադիր Մանուշագրու իրաւունքով մեզ՝ խնդրում է զետեղել «Արձագանք» մէջ: Սերով կատարելով յարգելի տիկնանց առաջարկութիւնը, մենք չենք կարող ծածկել և չ'այտնել մեր ցաւակցութիւնը Հայերէն Թարգմանութեան (Թէ ընագրի) վերաբերութեամբ: Մթթէ յարգելի տիկնանքը չէին կարող չ'անձնել մի հմուտ անձի կարգաւ և սրբազնի կանոնադրութեան լեզուն սխալ անկանոն, և խորթ ոճերից ու դարձուածներից: Անհնաւրէն Համարելով կանոնադրութեան Հայերէն բնագիրը նոյն

նույն ժամանակ զետեղել Արձագանքի մէջ, մենք լաւ համարեցինք ռուսերէնը բնագիր ընդունել և նորա հայացի թարգմանութիւնն անձամբ կազմելով՝ այս իսկ համարի մէջ, առաջարկել մեր լեզուներէն: Յոյս ունինք որ Հայաստանի Բարեգործական Ընկերութեան Հիմնադիրները զժողովէն լինել մեզանց:

*
* *

«Թիֆլիսի Հայ տիկնանց Բարեգործական Ընկերութեան կանոնադրութիւնը հաստատուած լինելով բարձրագոյն կառավարութիւնից, մասնաժողովը խնդրում է տիկնանց շարքայ հասարակութեան, շնորհ բերել այս կերակրի, մարտի 7-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ս. Գրիգորեան օրերոյցի ուսումնարանի դահլիճը, ընդհանուր ժողով կազմելու, վարչութեան անդամներ ընտրութեան համար:»

*
* *

ՅԻՆԱՆԻՑ մեր մշտական թղթակիցը յայտնում է, որ Սուրենեան հայր-սուրբը ամենայն ճիգն թափում է Երևանի եկեղեցիների խճճուած հաշիւները մաքրելու և դպրոցական դրոճի վերայ աշաւուրջ հսկողութիւն է պահպանում: Ուժ որ ծանօթ է Երևանի եկեղեցիների դրամական հաշիւների դրոճիւնը, նա չէ կարող չուրախանալ, որ վերջապէս այդ խնդիրը դրաւել է տեղական հոգեւոր իշխանութեան ուշադրութիւնը: Երևանի պալ. երեցփոխանները, հէնց որ այդ պաշտօնն ընդունում են, իրանց անպատասխանատու տէր են համարում եկեղեցական շարժական և անշարժ կալուածները վերայ և աջնուհետև ոչ ոքի միջամտութեան համբերել չեն կամենում: Սա մի ընդհանուր երեւոյթ է բոլոր հայաբնակ քաղաքների երեցփոխանները կողմից, իսկ Երևանի երեցփոխանները այդ մասում առաջնակարգ կարող են համարուել: Արդէն երկու երեք տարի է, որ Արեւիկի հրամանով այդ եկեղեցիների երեցփոխանները պարտաւարկում են եկեղեցական արդիւնքից մասն և բաժին հանել հոգեւոր դպրանոցի օգտին. բայց այդ հրամանը մինչև օրս մի կտոր մնում թաղթ է դոցա համար: Միւս կողմից երեցփոխաններից ոմանք աւելորդ չեն համարում եկեղեցու կապէկները դաժ ու կրի տալ և այս ու այն սենեակի պատերին քսել, կամ շատ անգամ իրանց օգտին շահեցնել: Այս դեղձումներն այնքան ընդհանրացած են, որ մենք հարկաւոր ենք համարում մեր թղթակիցներին լուրջ ուշադրութիւնը հրաւրել դոցա վերայ, խնդրելով ամենայն խոտութեամբ մերկացնել այդ կապէկները վատնող և չարաչար գործադրող անձանց արարքները:

*
* *

ԴԱՆՁԱԿԸ այն հայաբնակ քաղաքներից միւսն է, որոնք առողջարար ջրի պատկառութիւնից դուրս վնասներ են կրում: Ամառը քաղաքի միջից անցնող գետակի ջուրը բոլորովին ուղաւթում է, դեռ քաղաք չ'հասած՝ աղբիւնների վերայ բաժանուելով և բնակիչները բաւականապէս են աղբուր կոչուած մի տեսակ վատաւորջ ջրով, որ խեղդէս սե ջուր է (զարաւոտ), և սկիւրն տունելով քաղաքի շրջակայ ճահճուտներից, անցնում է թուրքերի գետախանի (դերեղմա-նատան) տակով և վտած գետիկների արտադրութիւնից մի մասը իւր հետ առնելով, բաժանում է քաղաքացոյց: Այժմ, ընդպէս հաւասարեւոր է թղթակիցը Քիւրաքեանի թաղի ունեւոր հայերը ժողով են գումարել Հոգեւոր ուսումնարանի դահլիճում և իրանց միջից մարդիկ ջրիկելով՝ յանձնել են

նոցա մշակել այդ խնդիրը և ներկայացնել ժողովին իրանց եղբարեացութիւնը և հարկաւոր դուրս գումարի մօտաւոր քանակութիւնը: Թողովը Ոսկանապատ անունով գիւղի մօտի Բանտ կամ Սարի-եալ կոչուած լեռներից յորդութեամբ բըղխող ջրին առաւելութիւն տալով, ընտրեալների ուշադրութիւնը հրաւրել է դոցա վերայ:

*
* *

Լոււմ ենք, որ այս օրերս կոչու հաւիտիմէ Քաղերանցը ուղարկել է Փարիզի «Հայկական Ուսումնադրաց Ընկերութեան» 520 բուրձի: Այդ գումարից 120 բուրձին կոչու իւր կողմից է նուրբել, իսկ մնացածը հաւաքել է ստորագրութեամբ: Բարեշնորհ կոչուր կռանդով շարունակում է իւր սիրած գործը:

*
* *

Պ. Ներկայաց Մերդոյեանցը «Արձագանքի» մի օրինակը նուրբեց Օրերոցական դիմնադիտի ու թերթի գաւառան հայ աշակերտութիւններին:

*
* *

Տէրութիւնը եկամուտի նորանոր աղբիւրներ որոնելով, բարձրացրել է մուրհակների (վէքսէլ) վերայ դրած հարկը: Այսուհետև միջին հաշուով մէկ և կէս անգամ աւելի պէտք է վճարել մուրհակների թղթի համար. բարձրագոյն տեսակը 36 բուրձու փոխարէն արժէ 54 ռ. իսկ 5 կոպ. արժեւորութիւն ունեցողը 10 կ.

*
* *

Վերջին ժամանակները Ռուսաց մամուլը առանձին ուշադրութիւն դարձրեց մաքսատնիւրում գործող եղձումների և չափաւորութիւնների վերայ: Տագանրոզի մաքսատան պատահարի աւելթով Թագանցի «Моск. Вѣд.» լրագրին դրում են հետեւալը: «Տագանրոզի մաքսատան պատահարը գուցէ վերջապէս դարձնէ զէպի ինքը կառավարութեան խոհուն ուշադրութիւնը, ոչ թէ մաքսերի չափաւորութեան և կօնքաբանի ապրանքներ անցկացնելու վերաբերութեամբ, այլ այն կարգ ու կանոնի և այն օրէնքների մասին, որ մինչև օրս դեռ ևս արմատացած են մաքսային դիմնաւորներում: Ամենայն քաղաք իւր Վալիանին ունի, ոչ մէկ կանոն և ոչ մի օրէնք այդպիսիներից չէ կարող ազատել դանձարանի շահիւրը, բանն այն է միայն, որ մի տեղ Վալիանիները դանձարանին հաղարկելով, իսկ միւս տեղ միլիոններով են վնաս հասցնում: Բայց ցաւն այն է, որ մաքսատան մէջ տիրող կարգերն են այդ չարիքների պատճառը: Նո, օրինակ, ճանաչում են մարդիկ, որոնք արտառահմանից ապրանք են ոտանում ոչ թէ վաճառելու, այլ իրանց անայն գործածութեան համար: Եթէ ոտանալիք ապրանքը 5-6 ռ. տւելի չ'արժէ, ապա ոչինչ հաշիւ չէ ոտանալ նորան մաքսատանից, որովհետև ոտանալու ծախքը ապրանքի գնից աւելի կը լինի: Մաքսատնից ապրանքն ստանալու համար նայն իսկ մաքսատան շինութիւնում, մի փոքրիկ տարածութեան մէջ, հարկաւոր է լինում մինչև տասնութ պոստայն, անցնելով մի գործավարից դէպի միւսը, մի դրողից դէպի երկրորդը, վերջապէս մի պահապանից դէպի միւս պահապանը: Հստակապէս է, որ ոտորին պաշտօնեաներն արդէն սովորել են խոշոր ապրանքատէրերից պարգևներ ստանալ, այն պատճառով էլ այն խնդիրները, որոնք նոցա գոնէ քսան կոպէկի օգուտ չեն տալիս, լսել չեն լինում: Հա-

շուեցէք այդ քսան կոպէկները, կառքի ծախքը և վերջապէս աչն, որ շատ անգամ մաքսատան վարչութիւնը ամենաշնչին ծրարները համար անգամ նստարի վիպութիւնն է պաշտօնը — ապա դուք կը տեսնէք, թէ ինչ է արժեքում մի ծրար ստանալը: Շատ վաճառականներ մաքսատանց ապրանք ստանալու համար առանձին մարդիկ են պահում, որոնք և ամբողջ օրերով մաքսատանն են լինում համարեն: Ի հարկէ այս ամենը պատճառ են լինում արտասահմանից ասացած ապրանքները թանկանալուն:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳԻՒՆ

Պ. Խմբագիր.

«Արձագանք» շաբաթաթերթի № 2 մէջ զետեղած աչն տեղեկութիւնը, թէ Քաղաքական վարկի Բնկերութիւնը պայման է կապել Պետերբուրգի բանկի հետ, որի հիման վերայ վերջինս 60% է աչն իսկ աւել տալիս, Քաղաքական վարկի Բնկերութեան մի քանի փոխառուներն տեղիք է տուել կարծելու, իբր թէ Բնկերութեան վարչութիւնը իւր օրէնգրականները վաճառել է 60 ր.: Այս տարակուսանքները փարատելու համար պատել ունիմ պարզաբանել, որ Քաղաքական վարկի Բնկերութեան վարչութիւնը չէ վաճառել և իրաւունք չունի վաճառելու Բնկերութեան օրէնգրականները առանց փոխառուները համաձայնութեան, միայն Պետերբուրգի բանկը առաջարկութիւնն է արել Բնկերութեան վարչութեանը, որ իւր վերայ է ընդունում փոխառուները օրէնգրականներ վաճառել իրանցից նշանակած գներով, և մինչև վաճառումը կանխիկ վճարում է 60%, իսկ մնացածը վաճառումից չետոյ: Բնդունեցէք և աչն.

Նախագահ Քաղաքական վարկի Բնկերութեան
վարչութեան իշխան Ն. Ամատունի.

*
**

Ազգային լուսաւորութեան նախարարութեան մէջ մի մասնաժողով էր կազմուած որպէս զի մեծոցներ որոնք «Հաստեղութեան վկայագրեր» ստանալու քննութիւնները թեթեւեղեցին: Այժմ գրում են «Русск. Вѣд.» լրագրին, որ այդ մասնաժողովը աւարտել է իւր պարապմունքները 70 յօդուածից բաղկացած գիւրացուցիչ կանոններ սահմանելով. բայց որովհետեւ մանկավարժները մի քանիսը աչնուհետեւ առանձին կարծիքներ ներկայացրին, այդ պատճառով մասնաւոր չանձնաժողովներ նշանակուեցան հակասութիւնները հաշտեցնելու համար: Դոքա ցանկացած նպատակին հասան և այժմ մնում է որ նախարարութիւնը հաստատէ չիշեալ կանոնները:

ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեր Մուշի թղթակիցը, որի երկու նամակները զետեղեցինք «Արձագանքի» առաջին և երկրորդ համարներում, հետաքրքիր տեղեկութիւններ է հաղորդում Մուշի շրջակայ հայ և քուրդ ազգաբնակչութիւնների թուի վերաբերութեամբ: Մենք այդ սոսկ վիճակագրական տեղեկութիւնները մամուլին ենք տալիս՝ մանաւանդ, որ դոքա քաղուած են ամենաարժանահաւատ աղբիւրներից:

Վիճակագրութեան սկիզբը զետեղուած էր Հին-Մշեցու երկրորդ նամակի վերջում:

Շէն Ուսուֆ թիւ հայոց	90	Արաղ	82
Յըրօնք	800	Ալի քըլպօն	455
1) Թըվիշիկ	140	Թիւ	658
Բրայա Իւչտամի	168	Խարապալ Խարդու	126
Արդիօնք	427	Թիւ քըրպայ	60
2) Վարց	497	Շէն Պըրիմ	84
Արդավանք	254	Խարապալ քըրպայ	12
Սուլուխ	427	Արթերթ	399
Կորալու	532	Չըխալու	103
Տէրէ	94	Արան	840
Չիարէթ	980	Պաղլու մէլիք	182
Խէյպիան	1946	Սահակ	240
Գոմբա	602	Բաղլու	567
Շէնլան	469	Սօրղար	406
Գըրըլաղաճ	742	Հայկերա	119
Շէնիկ	182	Ալաալին	63
Սէմալ	119	Խաշխաղալա	427
3) Գոմիլ	406	Տամ	154
Արնձուտ	304	Կէլիէ կուլան	413
Գիւրտ Մէյտան	420	Բիդար	448
Մեղալի թիւ քըրպայ	14	Քարձոր	357
Սալըբան	155	1) Խօրօնք	140
Պօստաքանդ	120	Փողկով	413
Ալիգուլուն	595	Արդիօնք	189
Սոխգոմ	462	Ավգաղբուր	442
Արաղ	427	Կալխուլալա	49
Միւրագոմ	371	Կիւրմակ	35
Տըրմետ	301	Ուսուղ	215
Շըմակ թիւ հայոց	315	Կօլ	14
Խաաքէօյ թիւ քըրպայ	30	Կարալ քըրպայ	180
Բընտըք	1967	Կարալ պէկ	90
Գօլօղիկ	105	Քէրմա	619
Գօլօղիկ	42	Ըշիկվտան	63
Գիւղմիլ	210	Հասանապատ	119
Գիւղմիլ	150	Հաճմանուկ	408
Գիւղմիլ	25	Էրուն	96
Գիւղմիլ	100	Քիւրդ Իւչտամի	442
Գիւղմիլ	210	Փօք	423
Գիւղմիլ	240	Քիւրդ չըպիանի	116
Էրիշտէր թիւ հայոց	420	2) Իկմալ պարտիկ	315
Ախլան	412	3) Զօրապատ	245
Օրկընոց	380		
Հացիկ	82		
Ապըլպուհար	180		
Գաղի գոմ թիւ քըրպայ	6		
Միւղի	62		
Քըրպագոմ	78		
Իրիդակ	289		
Գանիլ	179		
Տաղ մառնիկ	248		
Տիւղ մառնիկ	248		
Հէրկերա	445		
Վարդիալ	450		
Ռալա Շըպիան	168		
Սալուտ	448		
Վարդենիս	442		
Սղընիկ	1162		
Առնիստ	406		
	350		

1) Եկեղեցի մ'ունի աւերակ, սուրբ Սին անուն:

2) Երկու աւերակ եկեղեցի ունի հոյաղիւր, որ տեսողաց սիրտ կը քաղէ իւր աւերակներով:

3) Սոյն գիւղէն միոն մ' հեռու քարաշէն ու փառաւոր եկեղեցի կայ, հրաշալի ձաշակաւ յօրինուած:

1) Այս գիւղն մեր անմահ քերթօղ և սրտմաբան հայր Մովսէս Խօրենացոյն գիւղն է:

2) Այս քըրպան գիւղին մէջ հոյակապ եկեղեցի մ' կայ՝ որ քըրպաբնակարան դարձերէ:

3) Նոյնպէս և այս գիւղն ալ հայկական հին եկեղեցի մ' կայ, իւր գերեզմանատուններով: Ո՞վ չ'գիտեր որ այսպիսի քըրպան տեղեր բուն հայոցն են եղեր, որքան և անդ ցրուելով ամայի մընացած է և վերջ քըրպան տեղացած են: Այս աւերա օր միայն Մշոյ դաշտէն ու Չուխուլէն տան — տանուհինգ հազար հողի հայք պանդուխտ կան, ի Կ. Պօլիս, ի Տիւրքիս, Զմիւռնիայ, Երևան և այլ տեղեր. և այն կառավարութեան վարժար դըրութենէն և քըրպա կան բռնութենէն ու աւազակութենէն, որոնք սոսկալի դաժճի պէս զհայերն մշտ կ'եկեղեցին յայտնի թէ ծածուկ. բայց տէրութիւնը չի պատժեր զիրենք: և աւելի երես առնելով աւելի կ'զայրանան ու կ'բռնան հայոց ընչից ու

Նոր Գաղաք	308	Մէլքէ Մամի	132
Օձ քաղաք	11	Ֆաբր Մուսայ	469
Եալալուզ	360	Ուլան	72
Պաղէ	96	Խալաթ	114
Քիւրդ Խարդու	361	Ապուլէյլ	54
Բոթ	315	Տէրոնի	174
Պուլատուկ	360	Գէրաճոր	55
Քոթան	95	Քամըշ	78
Խարապազ Ֆաբրան	368	Խաչխան	162
Հընկերլան	60	Գալէ Բուրճը	180
Քիմ Սորան	119	Տընտընալի	270
Մուլայ Պապալ	133	Պաղլու Բապ	284
Աղլատ	300	Չաթաք	66
Քաղաք	126	Քարազ Համդալ	84
Քաղմուտ	46	Ալմաս	7
Եալանլու	114	Սալորելի	132
Սիւխանօք	105	Սաղրան դոմ	42
Ուլուսման	132	Պէշան	72
Փէշեք	164	Աքիուհար	111
Մէլքէ-Ֆաթի	124	Աւընճիկ	156
Քիւլէկ	60	Սաղկաւան	96
Էնդուք	360	Քոթանլը	90
Քէօրուկ	72	Ֆընտըլը	36
Սըլթաք	36	Գըլըլ Մէսճիտ	116
Վանիկ	60	Սէկրան	78
Խըճտան	150	Ղարաղալա	30
Բեդիկ	72	Հաւթ Մէշալու	54
Պաղէ	12	Մուլայ Ղամէր	53
Անճաւ	367	Մէմէր Տուզ	72
Բալաս	156	Կարազ Մէշէ	138
Քըշլաղամ	362	Չէթօ Մէլքէսի	13
Մըրադոմ	363	Քաղաք Տէրօսի	61
Կէմիկ	120	Հէլի Կէտիկ	20
Շէնուկ	324	Խարազ Աղաճ	66
Մէլքոն Տէրօսի	84	Մուլայ Խըտրան	60
Աղբանլը	48	Չաղճոր	54
Քոշքանլը	83	Ռէսուլան	102
Իւլաքէ	156	Կըճըկ	154
		Ալուզըկ	54
		Քօրուկ Ալի	48
		Սափարան	21
		Վէլի քանլը կամ	
		Նոր քաղաք Տէրօսի	61

Կենաց վրայ և ամենեւին ապահովութիւն չ'ունեն, որոնք անախճ թախտաւելով կ'ընտրուին: Մշոյ բնական դարձակ գաշտին հարկւրին մէկ մասն չի մշակելը:

Թիւրքաց Հայաստանից եկողները պատմում են «Մշակելն» որ «Խեղանի, Մողխանի և Շատախի կողմերի հայերը կատարելապէս ստրկացած են քրդերի ձեռքում: Այդ վերջիններն շէյխերը և բէշերը իրանց մէջ բաժանել են հայոց գիւղերի բոլոր հողերը և ստիպում են գիւղացիներին հնազանդել իրանց անմիջական իշխանութեանը: Նրանք հաւատացրել են հայ գիւղացիներին, որ երկրի տէրերը իրանք քիւրդերն են, իսկ տաճիկ կառավարութիւնն ամամբ բանը սուտ և երեւոյցաւոր է: Քիւրդերը հաւատացրել են հայ ժողովրդին թէ հայոց պատրիարքն էլ այլ ևս ոչինչ նշանակութիւն չունի և թէ նրա իրաւունքը հայերի վերայ երեւակայական է: Այդ գաւառներում բնակուող հայերը համարեա բարբառլին քրդացի են թէ լիզուով և թէ սովորութիւններով: Քիւրդը սեղհաբանատէր է ոչ թէ միայն հայի հողի, նրա ունեցածի վերայ, այլ և նրա հոգեւոր կեանքի, նրա անձի վերայ: Հայն աշխատանքը, կենդանիները, տուն ու տեղը քիւրդերինն է, հայ ողբան թէ աղջիկը իրաւունք չունին պրակուիլ առանց քիւրդ բէշի թուրքութեան, եթէ ոչ տուգանքի են ենթարկուում, առանց նոյն բէշի թուրքութեան, հայը ոչ իրաւունք ունի իւր երեխան մկրտել, ոչ էլ իւր ննջեցեալին թաղել:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գ Ե Ր Մ Ա Ա Ի Ա

Արձակուրդների դադրականութիւններ

Գերմանիան և Զուիցերիան «արձակուրդների դադրականութիւններ»-ի (Ferien-colonien) անուն են տալիս մի մարդասիրական Հաստատութեան, որ մի քանի տարուալ մէջ մեծ յառաջադիմութիւն է արել: Ամենայն ամառ, արձակուրդների միջոցին, ուսումնարանների այն աշակերտները, որոնք թոյլ կազմուածք ունին կամ հիւսանդոտ են և որոնց գերդաստանը չքաւոր է, մի ուսուցչի կամ ուսուցչուհու խնամատարութեան ներքոյ ուղարկվում են մի քանի շաբաթ ժամանակով լեռները կամ ծովի ափը. ծախսը յանձն է տուում ուսումնարանի տեղական վարչութիւնը կամ մի մասնաւոր ընկերութիւն որ յատուկ այդ բանի համար է կազմուած:

Անցեալ նոյեմբերին Բերլինում մի ժողով դուրսբերուեցաւ, որին մասնակցեցին այդ նպատակին ծառայող մասնաժողովների և ընկերութեան ներկայացուցիչները թէ Գերմանիայից, թէ Զուիցերիայից և թէ Աւստրիայից: Դոքտոր Ֆալկը, ազգային լուսաւորութեան նախկին միւնիստրը, վարում էր նախագահի պաշտօնը. նա լիջեց այս գաղթականութիւնների ծագումը:

«1876-ին, ասաց նա, Յիւրիկսի պատուր Բիօնի առաջարկութեամբ առաջին անգամ լեռներն ուղարկուեցաւ արձակուրդների դադրականութիւնը. այսօր Բերլինը ունի 16 այդ տեսակի Հաստատութիւններ, որոնք 1881 թ. ամառուցին արձակուրդները միջոցին պատճառ եղան որ 283 երեխայ, չքաւոր ծնողների դուստիներ, օգուտ քաղեցին աւուղջարար օդի շնորհքերից:

«Ամէն տարի Բերլինում հարկւրտ որ երեխայներ են թաղկում են դանաղան հիւանդութիւնները, և աճում են, որպէս զի ասպագայում թուլամորթ տղաներ դառնան, որ և է աշխատանքի անընդունալ: Սթէ այս երեխաները ժամանակին, գէթ մի քանի շաբաթով, տեղափոխուէին առիւլ, առողջարար տեղ, կարելի կըլինէր տեղական կերպով ամբողջել նոյա կազմուածքը և այդպիսով նոյա ֆիզիքական և մտաւոր անկման առաջն առնել: Հարկ չ'իւր երկար ապացուցանել «արձակուրդների դադրականութիւններ» հաստատական և առողջարարական մեծ նշանակութիւնը. այն արագութեամբ, որով այդ Հաստատութիւնը տարածուեցաւ մեծ քաղաքներում, որպիսի են՝ Ֆրանկֆուրտ, Դրեզդեն, Բրէն, Բրեսլաւ, Բադեն, Վիէննա և այլն, այն անհերքելի յաջողութիւնը, որ նա ունեցել է, վկայում են յօգուտ այդ Հաստատութիւնների. ամէնքը խաղաղմունքն են, որ դառնան առողջաւիտ և, ուր հաստատական բարեգործութիւնը կարող է և պէտք է օգտուէտ և արդիւնաւոր կերպով տեղի ունենայ:»

Այնուհետև վիճարկանութիւններ բացուեցան հետեւեալ հարցի վերայ. թէ արդեօք նախադասելի է բուն

«գաղթականութիւններ» կազմել մի ուսուցչի կամ ուսուցչուհու խնամատարութեան ներքոյ՝ միացնելով նոյն տանիքի տակ երեխաների որոշ քանակութիւն թէ աւելի լաւ է յանձնել երեխայոց առանձին կամ փոքրիկ խումբերով մասնաւոր գերդաստանների խնամքին: Ատենախօսների մեծագոյն մասը պնդում էին «գաղթականութիւններ» առաւելութեան վերայ: Համբուրգի և Բրեմենի ներկայացուցիչներն՝ ընդհակառակն, նախապատիւ Համարեցին գերդաստանների մէջ տեղաւորելու սխտեմը, որ երեխային աւելի ազատութիւն է տալիս, այն ինչ գաղթականութիւնների մէջ նոցա կաշկանդում են ուսումնարանի մէջ ընդունուած ձեւերով: Պ. Բիօնը, որ ներկայ էր, ասաց որ նա փորձել է երկու սխտեմը ևս և երկուսն էլ գոհացուցիչ հետևանքներ են ունեցել. և այդ պատճառով կարծում է, որ չ'պէտք է բացառապէս ոչ մէկ և ոչ միւս ձեւն ընդունել: «Նուանդով մրցենք, աւելացրեց նա, ոչ թէ այս կամ այն եղանակի տիրապետութեան, այլ ընդհանուր օգտի համար:» Պ. Շոտը Հետաքրքրելի տեղեկութիւններ հաղորդեց Դանիայի մասին. այդ երկրում մօտ 7000 երեխայ են ուղարկել գիւղը անցեալ ամառուայ արձակուրդների միջոցին և այդ ոչինչ ծախս չէ պատճառել. օրագիրները ձրի տպել են ընկերութիւնների յայտարարութիւնները, երկաթուղիներն առանց վարձ պահանջելու Հասցրել են նշանակած տեղերը և ցանկալի չափով գերդաստաններ են գտնուել, որոնք ձրիապէս ընդունել են իրանց մօտ երեխայներին:

Դօքտոր Ֆալկը ձեռնարկեց վիճաբանութիւնները, ցոյց տալով, որ էական կէտն այն է, որ Հիւանդ կամ թուլամորթ երեխաների համար Հնարաւոր դառնայ գիւղի բարեբեր կեանքը վայելել, իսկ գործ գրուած միջոցները երկրորդական Հարց պէտք է Համարել, որ զանազան կերպով կարող է լուծուել, տեղական Հանգամանքներին նայելով:

Ա Ն Գ Լ Ի Ա

Վերջին լսեցողութեան ժամանակ լինելու վերջին փոքր—Անգլիական Թագուհին, փետրվարի 18-ին, քիչ մնաց, որ գնդակահամազ պիտի լինէր չարագործի ձեռքեր:

Ահա ինչ է ասում ինքը Թագուհին իւր Հեռագրի մէջ, որ նա ուղղեց իւր աւագ որդուն՝ փորձանքից ազատուելուց չետոյ անմիջապէս. «Թագուհին՝ Ուէլսի արքայազնին. Որպէս զի քեզ չափազանց փոփոխուած լուրեր չ'գան, Հեռագրում եմ, որ երբ ես երկաթուղու կայանից Հեռանում էի, մի անձանութ մարդ ատրճանակ արձակեց մեր կառքի վերայ: Բարեբաղտաբար գնդակը ոչ ոքի չ'դիպաւ: Յանցաւորը կալանաւորուեցաւ: Նա բոլորովին առողջ եմ:» Հարկաւոր ենք Համարում այս անցքի առիթով աւագ բերել մի քանի մանրամասնութիւններ: Յանցաւորը կոչվում է Բոդերիկ Մակլին: Քննութեան ժամանակ նա յայտնեց, որ ինքը գործակատար է, ներկայումս առանց պաշտօնի: Այնուհետեւ Հաւաքած տեղեկութիւններից իմացուեցաւ, որ նա եղել է երբեմն գրագիր, և երբեմն գործա-

կատար գեղալուծաւի խանութում: Նորա գրպանում միայն վեց կոպէկ փող գտնուեցաւ: Նորան Հետադատող բժիշկը յայտնեց, որ նա հոգեպէս Հիւանդ չէ, ինչպէս Հաւատացնում էին շատերը: Գնդակը, որ Մակլինն արձակեց Թագուհու վերայ, դառնում է: Շատ Հաւանական է, որ դա անցել է արքայական կառքի ձիաների դլինների վերեւից, չետոյ դիպել է երկաթուղու շոգեկառքերից մինին և գետին է ընկել: Գնդակը գտնելը մեծ ներգործութիւն կունենայ Մակլինի բաղտի վերայ: Նիշ գնդակը չ'գտնուէր, նա՝ Բօրէրդ Պիլլը օրէնքներին Համաձայն, միայն մարմնական պատժի կենթարկուէր և եօթը տարով կը բանտարկուէր ապաշխարելու համար: Մինչդեռ այժմ յայտնի իրական ապացոյց ունենալով իւր ձեռքին, պրօկուրօրը կարող է պահանջել, որ մահուան պատժի ենթարկեն նորան:

Թագուհու կեանքին ձեռնամուկ լինելու ներկայ փորձը թուով վեցերորդն է: Առաջին փորձը սորանից աւելի քան քառասուն տարի առաջ է կատարուել, այսինքն 1840 թ. Այդ ժամանակ, երբ Թագուհին իւր ամուսնու Հետ անցնում էր Contitutionshill-ով, մի երիտասարդ մարդ, Օլիւրդ անուանով, երկիցս ատրճանակ արձակեց Թագուհու վերայ, բայց երկու անգամն էլ անյաջող: Նրդուեալները նորան ցնորուած յայտնեցին և մինչև իւր կեանքի վերջը բանդարկութեան դատապարտեցին գժանոցում:

1842 թուականի յուլիարի 29-ին, միևնոյն տեղը, երբ Թագուհին վերադառնում էր իւր ամուսնակցի Հետ դբօտանքից, ամբօխի միջից ուղղեցին դէպի նա ատրճանակի բերանը, բայց չ'արձակեցին: Չարագործը չ'ընտուեցաւ: Միւս օրը վճռեցին իրանց սովորական դբօտանքը կատարել, թէ և Թագուհին և իւր ամուսինը մի տեսակ երկիւղ էին կրում և նոր փորձանքի էին ոպատում: Զբօսանքից վերադառնալիս՝ երբ պալատին մօտեցել էին, կառքից Հինդ-վեց քալ Հեռու, ատրճանակ բացարին նորա վերայ, բայց դարձեալ անյաջող: Այս անգամ չարագործը բռնուեցաւ: Նորա անունը Զօն Ֆրանսիս էր: Դատարանը մահուան վճիռ տուեց: Երբ վճիռը կարդացին, նա ուշաթափ եղաւ: Թագուհին Հաստատապէս ցանկութիւն յայտնեց, որ վճիռը չ'կատարուի, այդ պատճառով էլ մահի պատիժը փոխեցին մշտական աքսորի: Հինց այդ միևնոյն օրը, երբ վճիռը փոխեցին, երրորդ փորձը եղաւ վեհանքի Թագուհու կեանքի դէմ:

1850 թ. յուլիսին, երբ նորին մեծութիւնը կառք էր նստում Կեմքերի-Հաւաղի մօտ, չանկարծ մօտեցաւ նորան մի վայելչապէս Հագնուած ջենտլմէն, Բօբերտ Պէտ անունով, և ձեռքի փայտով Թագուհու երեսին ուժգին Հարուած իջեցրեց: Գլխարկը թէև փօքր ինչ թուլացրեց Հարուածի սաստուութիւնը, այնու ամենայնիւ նա զգալի Հետք թողեց Թագուհու ճակատի վերայ: Պէտի արարքի պատճառը չը բացաղրուեցաւ. դատարանի մէջ նա ոչինչ բացաղրութիւն տալ չ'կամեցաւ: Նորան եօթը տարով աքսոր ուղարկեցին: Հինգերորդ փորձը տեղի ունեցաւ 1872 թ. փետրվարի 29-ին: Յանցաւորը մի երիտասարդ Իրլանդացի էր, Արտուր անունով՝ որը Հագիւ բարձրացրել էր ձեռքը, որ ատրճանակ արձակէ, իսկոյն կալանաւորուեցաւ: Արտուրին գժանոցում բանտարկեցին որպէս ցնորուած: Վեցերորդ փորձը վերջինս էր՝ Մակլինի ձեռքով, որը ներկայ Հանգամանքների մէջ աւելի մեծ տպաւորութիւն գործեց և բոլոր ազգերի վեհապետներն շտապեցին իրանց խորին և անկեղծ ցաւակցութիւնը յայտնել Անգլիայի Թագուհուն:

Թ Ի Ի Ր Ք Ի Ա

Տաճկական լրագրները մեծամիտ պարզութեամբ գրում են Հետեւելու. «Մեր երկիրը տակաւին Համետ տեղ է բռնում քաղաքակիրթ տէրութիւնների շարքում և այդ է պատճառը, որ կարօտ է խոհեմ քաղաքական խորհուրդների. բայց մեր խորհրդատուներ չ'ալէտք է դառնան մեր Հոգաբարձուները և իրանց շահերին Հառնելու ձգտին: Այս բանը Բիսմարկը լու է Հասկանում. նա տեսնում է՝ որ այն նախագիծերը որ մեր բարեկամ կոչուածներն ուզում են կապել մեզ վերայ, չէ կարող ընդունել մի անկախ երկիր, որ Հոգում է իւր աստղալի մասին: Կանցլերը Հասկանում է, թէ որքան ձեռքնառու է Գերմանիային բարեկամութիւն պահպանել այն պատուական ազգի Հետ, որ միշտ պատրաստ է արին թափել իւր սրբազան իրաւունքները քաղաքականութեան Համար: Այս բարեկամութիւնը օգտուէտ կըլինի ոչ միայն երկրի առևտուրի և անտեսական արտադրութեան Համար, այլ և նշանակութիւն կ'ունենայ և Գերմանական միութեան և Ներքալի խաղաղութիւնը պահպանելու Համար:»

Ս Ե Ր Բ Ի Ա

Ամերիկական «New-York-Herald» լրագրի մէջ փետրվարի 25-ից տպած է մի Հեռագիր, որի մէջ թղթակիցը պատմում է այժմ Փարիզ գտնուող Սերբիայի ելեւտից նախարար Միտոպիչի Հետ ունեցած խօսակցութիւնը: Թղթակիցը Հարցրել է՝ թէ իրաւ է արդեօք, որ Սերբիայի մէջ ևս Համալսարանական լուսնաթողութիւն կան, որոնք Հերցոգովինայի ապստամբութիւնների գրգռներն են: Նախարարը պատասխանել է, որ այդ լուսնաթողութիւնները այն կան և ամէն ջանք են գործ գնում ապստամբացնել ժողովուրդը. բայց թէ այդ ժողովների անգամները մեծ մասամբ ուրիշ երկրացիք են և Սերբիացի խոհեմ գործողները իրանց Հեռու են պահում:

«Սերբիան—չարակցեց նախարարը, — ամենևին չէ ուզում կլանուիլ բնդահանուր Սրաբոնական լայնարձակ կազմակերպութեան մէջ: Մենք սերբիացի ենք և ցանկանում ենք միշտ մնալ սերբիացի: Մենք ոչ ուսանելով ին կողենք, ոչ աւսարիացիներին: Մենք ոչ թէ չենք ատում ռուսներին, այլ և շատ անգամ գովում ենք նոցա, բայց մեր ոգևորութիւնը ռուսաց վերաբերութեամբ սառաւ 1876 թիւից սկսած: Սերբիան նախ առաջ ցանկանում է խաղաղութիւն, ցանկանում է Հեռու կենալ պատերազմից: Կարգադէք սերբիացի ուսանողների ուղերձը, որ մատուցին նոքա Փարիզում ժենեւալ Սկոբէլէվին: Կրտսենէք, որ այդ ուղերձը այն սասիճան գուրկ էր Համալսարանական ուղղութիւնից, որ ժենեւալ Սկոբէլէվը մինչև անգամ վշտացաւ: Այն, ազգութեան ոգին օրէ ցօր զարգանում է մեզանում և ոչ միայն մեզ մօտ, այլ և բոլոր Բալկանաւանակ ազգութիւնների մէջ: Տաւր տարուանից լեռոյ, Բուդաբիան այլ ևս չի ցանկանալ ռուսանալ:»

«Այժմ չէ, բայց երբ և իցէ՝ անսրտաճառ պէտք է Աւստրիայի և Ռուսիայի մէջ պատերազմ լինի, շարունակե՛ք նախարարը, և ևս բոլորովին Հաւատացած եմ, որ Գերմանիան Աւստրիայի կողմը պէտք է բռնէ:»

Ֆ Է Լ Ի Է Տ Օ Ն

ԻՄ ՄԱՍԼԱՀԱԹ-Ը

Պատուական իմ պարուններ:

ՄաղաՀաթիւն Հերթի Է Է Է Է:

Ի՞նչ տալիս է Է Է Է, Է Է Է մաղաՀաթ անիմ ձեզ Հերթ, պատուական իմ պարուններ:

Ձեք էս, որ էն մաղաՀաթը մէ գրօշով չիմ առնի, որի մէջ գրուտ խօսի չ'իւայ, ու գրուտ խօսելու Համա, խօս գուք էլ լաւ դիզէք, մարթ պիտի թամբած ձի ունենայ Հաղիք, առած է:

Վարդի ճարիմ էս էն ձին, էս թանգ ու կրակ ժամանակին, էս ո՞վ է ձեզմէն էն դարգիմանդը՝ ինձ էս ձին փէշքաշ անէ:

Գանա չիմ գիզի, գիւի էտու թաղարիկումն իք, ա՛յ... Համ ձի տաք ինձ ու Համ էլ ձի արարմունքի Համա գրուտ խօսի իմանաք դէմուդէմը. Է Է Է պտուղներ իք... ձի ին չէ աւտաս էլ էլ չը դեմիլ անիք, վաւիցոր էս ձեզ կու ճանչնամ, ախպէք:

Գրուտ խօսիլը գուք սերում իք, աղաղաղէք, էսիւր էս խօսիլը ձեզ չէ գերշում, ձիւ արարմունքը չէ մէջիւան գուտ բերում, ձեզ չէ խաղաղաւակ անում, ձիւ Հալն ու աւալը չէ բաց անում. ամա օքմին Համարցալու ձիւ պաղաթութիւնը ձեզ կերտով տայ, գարու կօնիք գուք. ոչ աւտամ սուտ քրիստոս:

Թաք մարդ ձեզ գովէ, իմ պարուններ, ձիւ մէ գրօշի լաւութիւնը մէ թուան շինէ. ձիւ դալթաբանդութիւնը (էս էս խօսիլը իմ պարուններուն իմ ատում, կարթացողը չը նիլդանայ, ինդում իմ), ձիւ դալթաբանդութիւն, ատում իմ, խիւք բանեցնել Համարէ, ձիւ գուիլին ու գլիլը—գօշաղութիւն. ցա՛յ, ցա՛յ, չէ թէ ձի, նրա ուտուլը գարին էլ Հիզը կու զրգիք, ձիւ արիւք, ու ուտ խօսեցնելու Համա խօս, ախպէք, ինձ վաւից ձիւլ կանաք առնի գուք, վաւից ջօրով:

Գրուտ վաւից խօսի մարթ, որ սաղ քաղաքը լքցուել է բարթ թաբարթ դաղաններով ու ալփառաներով. դիւի թաբուն՝ թաբուն, ձիւ արիւն իմ ատում:

Ամէն մէ գրուտ խօսի ատելի մէկն ու մէկին թային կու ռատտ գայ մարթ ու՛րա գուր գու պատուերեցիք:

Ամա չը գիզեմաք, պարուններ, թէ էս իմ ատած ալփառանիւն ու դաղանիւք Հինց էն է, վաւիցոր Աստուճ Հրամալի է, գրուտ չուր վաւի վաւ ման ին գուի քախկումը. գուք չը մեռնիք: Էտէնց որ ըլի, Է Է Է Հաջաթ. չուր վաւանիւն դաղաններու Հիզ ու անաններու Հիզ էլի եօլայ գնալ կուլի: Ցաւն էնդումն է որ էն աներանիւք գրանց Հինց բռնէ խիւ չին ջոգվում մարթումէն... մարթու պէս կըկու վաւը, կըկու ձիւնիւք, գրուտ, քինթ, աճիլը ու միտցածք, մէ խօսիլով, վաւիցոր Ստիլծողը Ալմամին ստիլծից մէ օր:

Մէ քանիւն, գուրթ է, ջինան էն սաՀաթիւն մաշուր է ըլում, օրինակ՝ իշին, որ իր իշութիւնն ամէն աղ պիտի բանեցի, խաղին, որ ֆրակի տալին էլ կըկու է նրա խուլութիւնը, աւջին, որ կըկու լաջի վաւիլումն է էս լաւ է գրում իր սաՀաթիւք, գիւլին, որ վարդի անիւն էլ չէ կանոցի, ձածիլ իր գէլութիւնը, օրանդ ու առնին, որ Հինց

տխարի վրայ էլ դառած է թէ ինչ ջանաւար է. ամա միւր աճկն էնէնց սովբել է նրանցը, որ Հէնց զիդենք նրանք էլ մարթիք են:

Դիւիւնի վրայ ահալուն աղուհոնիւն են, որ վունչիւ բանով մարթ չի կանայ իմանայ նրանց աղուհոնիւնը ինչու մէ լաւ բարաթ չը դադուի նրանցմէն:

— Ես, ասում է, գրուտ խօսիւք խիտ իմ սերում. ինչ որտուն է, լիզու էլ էն է ասում, ասում է, ախպէր: Ամա մէ կու խաիէ, մէ կու խաիէ, մէ խաթէն կու գցի, որ Դաւառիմ Կախուլիւք փառ, ձեր արիւր:

Էս մարթաձիւ գաղանիւն ու անասունիւր զիդ մէտի անաչ ու անպատիւ ապրում ին միւր մէչ, որը քախի շուրբով, որը Փռանգոտնու, սուր շատ փալին Փռանգոտնու, ու փալ էն գրուտ մարթուն, որտո նրանց Զանգը կու ննգնի. էլ Ես գաւի չունիմ, ախպէր:

Հիմն, չիք ուղի որ մէմէն նշով ասիմ թէ ալբեր են էս կիտագալան մարթիքը, էս էս մարթալէս անասունները:

Յանչ, թէ գուղիք:

Արա դժուիւ իմ, ուղում էք՝ բութի գզիւ ամչ:

Ձէ, ախպէր, խիւք Հաց ու պանիւր Հիւ խօմ չիմ կիւրի: Ինչու Հիմն ինչ դաղեցի դրոտ խօսիւք, որ Հիմն ինչ խէրի Հանգիւրիմ. մէ ջեր չիմ փոքի ու էրիւ: Ես լաւ գիցիմ թէ ձեր մէչը գրուտ խօսիւն ինչ բան է:

Սրինա՛ մէ օր ասի թէ փլանն էք՝ խօսիւ Հաշա կերաւ ու էնէնց գրուտ էի հատումը, վունցոր Հրիշտաք ոտտանի մօղ: Տօ, մէկի մագիէք չուր գուշման մէտի Զարեցի, ձեր արիւր. մէկն էն ահաթին էւտ Բաղադիտնումը չաւ արաւ որ ինձ պէս անգնջում ու կոխարար աշխարհումը չի բլի, կօսէ, մէկէլը, Սօլուկումը, ջեր ինչիւն էսօր էլ արուն է խմում, վրայ Դերքը, էլ Սօլուի, բթխիտ էր անում ինձ կինալամ ու վրայ չուրը, խօմ դուք էլ լաւ գիցիք, մէկէլ էքն էւտ տանէն ինձ գուտ արաւ: Էս էլ միտմ որ էլ Սօլուի թաղումն էր: Դիւի Սօլուի ու Սօլուի... խիտ խիտ թաղ է, ասում իմ ձիւ. մուղալի իսկէք, թէ խիւր ունիք:

Մէկ էլ տեսիմ՝ մէ նէմի մարթիւն կիւի իր ջէլբան մարթուն խիւքն արիւ է ու խաթի վալիւիւնց փալին տալի անում: Փաթիւն էկաւ սերտ, ախպէր. դադուեցայ ինձի ինձ, դադուեցայ, որ ինչ ասիմ: Սրինա՛ Քու Դարգաչն ասի, Աստու՛ Եարաք էս ինչ Հանգն իս օտիւն աշխարհը որ մէ կինիւրաւ տալիս դադօ տանը ննգամ բլի, վերքը իր Համա տէր ու տիւրան Զարէ, փառք ու պատալն արժանանայ, գուլթումը լիւլում բլի ու էս դադա բան ու խաթարը թաղած, էնդու գառտումն բլի որ վալիւիւրանցը գրնէ. ինչ է, խաթիւր են կօսէ: Ձը գիմցայ Ես հատուրը, պարունիւր, բլաւ սերտ, գանգոտեցայ Հարալի տալով: Ի՛նչ գուտ էկաւ հոգանց. Հէնց բանէ սաղ սաղ կու էնն ուղում տալ ինձ, ձեր արիւր. բաշտան ջեր Հէնց էն վալիւիւրն ինձ գուշման Համարեցին: Ձիմ գիւի թէ իմ էլ վունց վերջացաւ նրանց բանը. շատ Հին ախալ իմ ձիւ պատում, Հըն... Ի՛նչ, Աստու՛ վերջիւնէրա՛ն բարի անէ:

Յիւ ասիմ Հիմն ձիւ, պարունիւր, էլի ուրիշ օրինալ: Սօլուիումը մանգալիւ, էլի էն օրինալ Սօլուիւր, մէ օր մէ ուղար մուղար արաւ իմ տեսում. խիտ Հաւեցայ: Հարց ու փալց անիմ, ասում ին՝ փլանիւն է:

— Վունց թէ փլանիւն է, ասի. չի որ է մէ քանի տալի ասալ: փալիւն չի տեսի ու էսէնց մէ բաշ վալիւ Հարաւ տայում:

— Փանգ բանեցրուց, ասում է:

— Ի՛նչ փանգ:

Ասին կամաց անգնում. մաղիւր բիւ բիւ կանգնեցաւ: Արի ու գիմցի. մէ փիտ խաթիւ էլ տալի է ինձ Աստու՛, որ չար բան տեսնելիս, որտուն չիմ կանացի պաչի, թէ գուղ վաւանիս էլ քաշ անին: Մօլ արի մարթիք, պատմեցի էն տանու ախալը գիւտնանցը. միւի չէ, ասի, որ էս Հանգի բան ձիւ մէչը պատաչի... Ի՛նչ էք կարծում, պաւրունիւր, քիչ պրծաւ կարմնիւնէն Բուռն էին ինձ գցում, Կերիւրը գիւտնայ:

Էլի ասիմ:

Համեցէք:

Խօսիւ Հիմն անգնիւ կատարելու վրայ է գալի: Էստու օրինալիւրը դուք շատ լաւ գիցիք, պարունիւր. գիւք էլ թէ ում անգնիւ ու ինչ Հանգն է կատարի, էս կատարում: Քանի ջեր Համարն է գրուի խիւքը, քանի նրանց վալի տալիւրը, քանի շիւլէք ու պանիւիւնիւր, քանի վալիւր ու ախալանիւր: Էստունց ախիւրը ձիւ ու փոք լաւ չալանի է. ասիւ էս չէ: Մէ օր մէկն վրայ Հատաց անգնիւ արած կալիւրը չալիւն ու փիտ բէարուտ արի. մէ դադու Հաղբիւն ինձ Համա, մէ դադու, որ մտիւ արի թէ չէ, լիզու փալը ննգաւ:

Ի՛նչ, Հէտար չիւց, ինչ Ես տանջուիւ իմ, Քրիտուտի աւէք կերէքը գիւտնայ:

Ո՛րն ասէ մարթ: Ամա մէկն էլ:

Քանի վալիս էր մաշուր էի անում, որ Դերք չուր խաթալ մարթալիւր շատ ու շատ մարթիւնց քալիւրը Զանգիւ ին ու իրանց մէչը փալի անում:

— Տօ, անասունիւր, ասի վերքը, աչաղ դադաւանիւ մէն չիւ վալիւնում որ էս Հանգի բան էք բնում, ասի: Ձեր արիւր, աղիւ արիւն իմ ասում, գիւտնայ, Հըն, սալիւմ թօլը վիւն էին գցում, թէ չի փալի:

Արի բարեմց մէկն էլ ասիմ, կէս գուշիւր թամամ բլի:

Սատանալանց մէ օր պարուն Աղաւեանի Համա ասի որ նրա տալի Աղաւեանի կի չէ, պիտի Հոպուպան բլի, ասի: Հալա Աստու՛, չարութիւնով էլ չիմ ասի, էնդուր օր, գուք էլ լաւ գիցիք, անիւ ու անհէտար Հոպուպիւր ունէ ախալի խիւր:

Ը՛հ, մէ բարգացաւ, մէ բարգացաւ տաղապէս, որ միւն ծալը Հաղար թամամով էի պարտում: Մօլ արաւ ինչ Հոպուպիւր ունիւր գիւի մէտի, լծից նրանցը տարտարունիւր կալալիւն ու Վալիւրն պէս աշխարք ու Կերիւր փալտիւ մէ նմուտումը, որ անում բէգնամ անէ... Էլ վունց Հաւառ էլթու, էլ վունց Հօրի, վունց խիւք ու վունց լիզու, գիւի մէտի տալիւ Արամ արաւ. Հէնց բանէ մեռած բարեկիւն էլ Հանգիւտ չէլթու գերեզմումը, ձեր արիւր:

Էլ ինչ ասիմ, պարունիւր, մէ շօքօլիւր իմ կերի գրուտ խօսիւ: Համա, մէ շօքօլիւր, որ լիզու չի չի ասի:

Ի՛նչ չին արի ինձ իմ գրտութիւնի Համա, արա ասէք:

Շիւր Հոքաբարցութիւնումն, ասիք, վէրեմէն ներքիւ ին գիւի գցի, ջամբաղիտնումն, ասիք, էրիւ ջեր վրայ ու վրայ սիւրբի, մաղաՀաթիւնիւն Հատ արալ փալցը, մէ պատաւալան մէջլիտնումը փիտ բէարուտ արի ու մէ դաւալիտնումը խօմ ինչիւն էսօր էլ վալիս չին տուն գնիւ տալի, ձեր արիւր:

Արա Էստունց փոքսիւր լիւն ու կու գծուր, որ էլի գրուտ խօսի:

Ձէ, թօլուր:

Ի՛նչ, ախպէր:

Իժում ինչ լաւ լաւ բաներ կայ առեւտր, որ գիտենաք, ինչ գրուած գրուած աւիւններ պատմելու:

Վիկարները թէ գուշ էս մեր քաղաքը, որի ցիւրը արեւ-
գաղը պիտի ցամքեցնի ու թողը քամին սրիկէ... Ամէն տիգ՝
կիւտ, ախպ, ջրգնէք, սուլուխները բաց որ մանուշակի է
մլլում, քուչէքն ծիւռ թօխու, սաղի քարերը տիգէն արած,
մէ խօսելով վուրթէնը գնաս, ամէն քնջողումն անկարքութիւն,
անարտութիւն, անհոգութիւն, անգիտութիւն, որ մարթ եւ
պիտի հուտէն խիտուի, եւ վուտիւնն ու կիւնիւրը ջարթ
ու լիշուր անէ... Հիզն էլ ամէն բանը թանգ ու կրակ,
ջուրն ապականած ու գիշերով մութը, մութը, որ մատը տան,
աճիլը կու հանին մէկմէկու ուղեւան. էս էլ հալածութիւնը
համա, որ ցերեկուան պակասը գիշերով թամամ ըլի:

Ի՞նչեմէն է հասունք, եւ Էվ է մեղաւորը...

Չիմ գիշեր, ախպէր, ու գիտենամ էլ, դուք գիշեր որ
գրուածը չիմ ասել ու գիտիս նուրմէկանց բալբալէք չիմ
սարքի. թաւաթ էնդադաջուքամներեմէն ձլիւ իմ աղատուի,
էն էլ ջեր հալա Աստուծ գիշէ:

Մէնակ էս կի կօսիմ մատալի պէս, որ մէ լաւ դատաւ
սաղանդերեմէն կէսը որ տանը խռմիւն ու մէկէլ կիտեմէն
մէկը Զաբուլ ըլի ածուծ ու մէկէլ թէջլիս, դուք ինձ ասէք,
էլ ի՞նչ Մէջլիս... եւ թէ չէ մէ դաւադուած որ համ շօշկայ
ըլի, համ Մատիւն—բլբուլի ձէն է որ կու իմանաք, ձեր ա-
բուր:

Ախ, մէ ձի, մէ ձի, թամբած մէ լաւ ձի ու էր-
գէն դամշին էլ հիզը որ շրկիւրը խուլերու անդճուծն էլ
ծուայ...

Հարիւր:

Թիֆլիզ:

ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԸ

(Տպաւորութիւններ)

188 թ. տկարութիւնս հարկադրեց ինձ առ ժամա-
նակ դադարեցնել իմ համալսարանական պարապմունք-
ները: Բժիշկները խորհրդով մի տարով արձակուրդ առաջ և
վերադարձայ իմ ծննդեան տեղը՝ Թիֆլիս, որ մտքով հանգըս-
տանամ և հարաւի մեղմ կլիմայում վերականգնեցնեմ իմ
խանդարուած առողջութիւնը: Բայց մի ամբողջ տարի պարապ
անցկացնել անտանելի տանջանք է մարդու համար: Այդ
պատճառով ես ուրախութեամբ ընդունեցի Թիֆլիսի թեմա-
կան վերատեսչի բարեկամական առաջարկութիւնը, ընկերա-
նալ նորան իւր պաշտօնական ճանապարհորդութեան մէջ,
որ նա մի քանի օրեց յետոյ մտադիր էր սկսել թեմի հո-
գեւոր ուսումնարանները այցելելու նպատակով: Ասում եմ
շատ ուրախացայ այդ առաջարկութեանը, որովհետեւ այդ
ճանապարհորդութիւնը թէ հարկաւոր էր իմ առողջու-
թեան համար և թէ մի և նոյն ժամանակ անչափ հետա-
քերտական: Նա առիթ ունէի ոչ միայն զմայել մեր գեղե-
ցիկ երկրի բնութեան հրաշալի տեսարաններով, այլ և ծա-
նօթանալով նորա բնակիչների կենցաղավարութեան և վարք
ու բարքի հետ և այն հիմնարկութեանց հետ, որոնք ներ-
կայումս հայոց ազգի փրկութեան միակ խարխիւններն են.
խօսքս մեր ազգային ուսումնարանների վերայ է:

Մայիսի վերջն էր, երբ մենք Թիֆլիսից ճանապարհ
ընկանք երկաթուղով: Մեր ճանապարհորդութիւնը տեւեց
մի ամբողջ ամիս: Մենք պատեցինք Թիֆլիսի, Գորուայ,
Քութայիսի, Ախալցխայի և Ախալքալաքի գաւառները եր-

բեմն փոստայն կաւքով և երբեմն գիւղացոյնի հար և ջար-
դուած ձիաներով: Նոյն տարուայ աշնանը, հոկտեմբերին,
կրկին միասին ճանապարհորդեցինք թեմի միւս մասնում, այն
է՝ Վաղախի և Գանձակի վիճակները և Առուայ մի քանի
գիւղերը, Վախէթ և Զաքաթաւայ: Նա մտադրութեան չու-
նիմ մի առ մի գրի անցկացնել բոլոր տեսածս, որովհետեւ
դորա համար կը հարկաւորուէր դրել մի մեծ հատոր, այլ
կամենում եմ միայն հաղորդել ընթերցողներին իմ մի քա-
նի տպաւորութիւնները և նկատողութիւնները:

Թիֆլիսի թեմում բնակուող հայ ժողովուրդը կարելի է
երեք կարգի բաժանել. ա. Վրաստանի հայեր, որոնցից շատերը
մուսուլման են իրանց մայրենի լեզուն և վրացերէն են խօ-
սում, մանաւանդ գիւղացիք, ինչպէս Քութայիսի և Գորուայ
գաւառներում և Վախէթում. բ. թեմի Հայաստանի մաս-
նում բնակուող հայեր, որոնք թէև հայերէն են խօսում,
բայց գործ են ածում շատ թուրքերէն բառեր, ինչպէս Բոր-
չալուի, Վաղախի, Առուայ, Շամաշադինի և Գանձակի վիճակի
հայերը և գ. Տաճկա-Հայաստանից գաղթած հայեր, որոնք
խօսում են մաքուր արեւմտեան բարբառով և բնակւում են
Ախալցխայի և Ախալքալաքի գաւառներում:

Եթէ ուսումնարանները թուով կարելի է ճիշտ եզրա-
կացութիւն անել մի ժողովուրդի լուսաւորութեան աստի-
ճանի մասին, ապա պէտք է ասել, որ այդ բանում Տաճկ-
Հայաստանից գաղթած հայերը գերազանցում են թեմի
միւս հայերից, որովհետեւ ներկայումս Թիֆլիզի թեմում
գոյութիւն ունեցող 94 հայոց հոգեւոր ուսումնարաններից
41-ը պատկանում են գաղթական հայերին, 27 Վրաստա-
նում բնակուող հայերին (այս թւում են Թիֆլիսի ուսում-
նարանները) և 26-ը թեմի Հայաստանի մասնում բնակուող
հայերին, չնայելով որ այս առաջինները թուով պակաս են
առանձին առանձին համեմատելով միւսներին հետ: Չորա-
նալով այն մեծ օգուտը, որ տալիս են մեր ազգային հոգե-
ւոր ուսումնարանները՝ տարածելով ժողովուրդի մէջ շատ
տեղ բոլորովին մուսացուած մայրենի լեզուն, ամենակարեւոր
տարրական տեղեկութիւններ և գրագիտութիւն, պէտք է,
այնու ամենայնիւ, ցաւելով խոստովանել, որ մեր ուսում-
նարանները կարօտ են շատ և շատ բարենորոգումների թէ
ուսումնական և թէ տնտեսական կողմից: Ուսումնարան-
ները չունին որոշ ուսման ծրագիր, դասաւանդութեան եղա-
նակների մէջ չկայ կանոնաւոր միաձեւութիւն, գիւղական
ուսուցիչները, շատ սակաւ բացառութեամբ, մեծ մասը թե-
րուս մարդիկ են, տիրացուներ, մի քանիսը շինական կա-
ռավարութեան զրազներներ և երբեմն հասարակ զրազե-
տներ: Ինձ պատահեցաւ տեսնել մի գիւղում մի ուսուցիչ,
որ երբ թեմական վերատեսուչը մտաւ ուսումնարան, ու-
սուցիչը գինուորի պէս ցից կանգնեց նորա առաջ, ձեռք
ճակատին դնելով. մի ուրիշ տեղ ուսուցիչը կամենում էր
վերատեսչի աջը համբուրել, երբ սա ողջունելով ձեռք մեկ-
նեց նորան: Այս բոլորը անշուշտ ուղղակի հետեւանք է ու-
սումնարանների նիւթական անապահովութեան. ի՞նչ կա-
րելի է պահանջել այնպիսի ուսուցիչներից, որոնք ստա-
նում են տարեկան 60—200 ռ. և այն էլ երբեմն ամիսնե-
րով ստիպուած են մուրալ հոգաբարձուներից իրանց ռո-
ճիկները: Բայց կան մի քանի և այնպիսի գիւղեր, որոնք ի-
րանց ուսուցիչն 400—600 ռ. ռոճիկ են տալիս և այդ ու-
սուցիչները կարող էին պատիւ բերել ամեն մի քաղաքային
ուսումնարանի:

Այս բոլորը աչքի առաջ ունենալով՝ հասկանալի է, թէ
որպիսի անհամբերութեամբ և գեղեցիկ ակնկալութիւննե-
րով իւրաքանչիւր ազգային լուսաւորութեանը նախանձա-

խնդիր հայ տպատուն է առաջինայ հայոց ընդհանուր ուսուցչական ժողովի իրադրոժմանը, որի պարագմանց պտուղը պետի լինի մեր ուսումնարանների վերականգնութիւնը առողջամիտ սկզբունքների և լուսաւոր ներկայիս պահանջների համեմատ:

Այդ ճանապարհորդութեան ժամանակ շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն գործեց ինձ վերայ այն երեւոյթը, որ ամեն տեղ առհասարակ, ժողովուրդը սրտով համակրում է ուսումնարանին և իւր կարողութեան չափ օգնում է նորան, մանաւանդ ինչ տեղ կան հասարակութիւնը առաջնորդող լուսաւոր անձնաւորութիւններ թէ հոգեւորական և թէ աշխարհական, որոնք իրանց եռանդի հետ միասին ունին և առանձին բնատուր ձերք ժողովուրդի սրտից խօսելու: Ասածիս գեղեցիկ օրինակ կարող է լինել Քուլթայիսի ուսումնարանը, որ տեղական գործակալի Տէր Գառնի Նարայեանցի եւանդալիս հոգաբարձութեամբ Քիֆլիսի թեմի ամենաբարեկարգ գլխորդներից մէկն է, իսկ ուսումնարանի շինութիւնը, իւր գեղեցիկութեամբ կարող է համեմատուիլ Սւրբապի ամենահարուստ սկզբնական ուսումնարանների համար կառուցած շէնքերի հետ:

Մի այլ օրինակ, թէ ինչպէս մի պարսիկ յաջողում է ուսումնարան բանալ մի գիւղում: Գանձակի բաղամարդ Բ. դիւղում ուսումնարան չկար և չէր էլ կարող լինել, քանի որ գիւղի ամենից նշանաւոր է լիսանը մահոտիս Մ. հաւառակ էր այդ բանին: Մի գանձակեցի պ. Ն. առեւտրական գործերով շատ շուտ պատահում էր այդ գիւղում և սերտ բարեկամ էր Մ.-ի հետ, որի տանը միշտ իջնում էր և հիւրասիրւում. քանիցս անգամ խօսք բանալով գիւղացոց հետ ուսումնարանի բացման մասին, միշտ ստանում էր միեւնոյն պատասխանը, որ այդ գիւղի գալու բան չէ, քանի մահոտիս Մ. կենդանի է, որովհետեւ նա հակառակ է այդ բանին: Պ. Ն. մի օր դարձեալ հիւր լինելով մահոտիս տանը՝ կրկին նորոգում է իւր խօսակցութիւնը ուսումնարանի մասին՝ աշխատելով համոզել նորան համաձայնել ուսումնարան բանալուն: Բայց մահոտիս դարձեալ յամառում է իւր կարծիքի մէջ: Պ. Ն. վշտացած թողնում է մահոտիս տանը և միւս անգամ էլ չէ այցելում նորան: Մի քանի օրից յետոյ մահոտիս ինքը գնում է Գանձակ պ. Ն.-ի մօտ: «Ինչք էս նեղացել ինձանից, ինչք էս զրկում ինձ քո բարեկամութիւնից»:

—Ի՞նչ օգուտ այն բարեկամութիւնից, որ հիմնուած է միայն կեր ու խումի վերայ, պատասխանում է Ն.—ինչ օգուտ, երբ որ նորանից մի լաւ չիշատակ չ'պիտի մնայ...

«Լաւ, առտ, ապա ի՞նչ էս պահանջում ինձանից»:

—Նա պահանջում էմ, որ դու ոչ միայն արդէք չ'լինիս ուսումնարան բանալուն, այլ ինքդ էլ օգնես ինձ:

«Աչքիս վրայ, համաձայն եմ, միայն մեր բարեկամութիւնը մի կորիք»:

Միւս օրը երկուսը միասին գնումեն Բ. գիւղը, ժողովում են հասարակութիւնը և պ. Ն. երկուս ու բարակ խօսելով սրման կարեւորութեան և օգտակարութեան մասին՝ գնում է սեղանի վերայ մի մատնան՝ առաջարկելով հասարակութեանը կամաւոր նուէրներ ստորագրել ուսումնարանի պահպանութեան համար. մի գրամագրութիւն կաղմելու, և վերջացնում է իւր ճառը հետեւեալ խօսքերով. «Ո՛ր որ այս մատնանի մէջ մի բան կը ստորագրէ ուսումնարանի համար՝ նորա անունը ոսկէ տաւերով կը գրուի գրական մէջ»։ Եւ ամենից առաջ ինքն է ստորագրում մի քանի տասնեակ մանկիւններ: Յետոյ նոյնքան ստորագրում է մահոտի Մ. և զանաքով իւր կնոջը՝ ասում է.

«Ա՛յ կնիկ, մեր պ. Ն. ասում է, որ ով որ այս մատնանի մէջ մի բան կ'ստորագրէ, նորա անունը ոսկէ տաւերով կը գրուի գրականում: Նա ստորագրեցի, բայց որովհետեւ աշխարհիս մէջ ամենատիրելի արարածը դու ես ինձ համար, ես ուզում եմ, որ դու այնտեղ էլ ինձ հետ լինիս. ուրեմն արի՛ դու էլ մի բան ստորագրիք»:

—Ի՛նչ լաւ գիտես, մա մարդ—պատասխանում է կնիք —որ առանհիմն դ'անէիք առեւել չ'ունիմ. քո կամքը լինի, այն էլ ստորագրիք իմ կողմից:

«Ե՛հ, կնիկ», շարունակում է մահոտիս, մենք մեր բանը շինեցինք. բայց միթէ միայն մենք պիտի երջանիկ լինինք, ապա մենք որդի, դուստր, փեսայ, հարս չ'ունինք, չէ որ նոքա էլ պէտք է մեզ հետ դրականում լինին. գնա, նոցա էլ կանչիք»:

Այդպիսով մի քանի ըսպէս միայն մէկ տանից հաւաքւում է մօտ 150 ք.: Իսկ ընդհանուր ստորագրութիւնից գոյանում է մօտ 2000 ու. և ուսումնարանը բացվում է:

Բայց ահա մի բոլորովին հակառակ պատկեր: Գոր լայ գաւառի Ախաբալար գիւղում 300 տուն հայ կայ, բայց ուսումնարան չ'ունին: Մօտ երեք տարի սորանից առաջ, բացուեցաւ այնտեղ գիւղական ուսումնարան, որ պահպանւում է հասարակութեան միջոցներով, այսինքն իւրաքանչիւր տուն շինական վճարի համաձայն տեղութեան հարկի հետ միասին վճարում է մի որոշեալ դամար ուսումնարանի պահպանութեան համար: Մեր այցելած տարին այդ ուսումնարանը հաղել լի էր գիւղի քանի ամիս գոյութիւն ունէր. աշակերտների $\frac{2}{3}$ մասը հայ էին, $\frac{1}{3}$ վրացի: Գիւղի հայ աւագ քահանան, որ մեզ տարաւ այդ ուսումնարանը ցոյց տալու, ինքը անժառանգ այրի է և մեծ կտրոթութեան տէր: Նրա թեմական վերատեսուչը հարցրեց նորան, թէ ինչք նա չէ յորդորում իւր ժողովուրդին բանալ սեպհական հոգեւոր ուսումնարան, ուր իրանց որդիքը սովորէին իրանց մայրենի լեզուի, հարուստ քահանան պատասխանեց, որ ինքը կամենում է իւր հաշուով բանալ մի ուսումնարան իւր քարաշէն տան մեծ դահլիճում: Նա խոտաւցաւ տալ ուսուցչին աւարեկան 300 ք. ռոճիկ և բացի դորանից ո՞րտեղ և բնակարան. իսկ իւր մահից յետոյ իւր բոլոր կտրոթութիւնը կտակել ուսումնարանին: Նա խնդրեց վերատեսուչին, որ սա Քիֆլիսում պատրաստել տայ հարկաւոր ուսումնարանական կարասիքը: Այդ միջոցին Քիֆլիսի ըսպիւրներէց մէկը գովարանեց հարուստ անժառանգ աւագ քահանային՝ աւետելով հասարակութեան նորա աղնիւ մտադրութիւնը, որ սարաբաղդաբար մինչև այսօր էլ չէ իրադրծվում և հաւանական է, որ այսուհետեւ էլ իրագործուելու չէ, որովհետեւ տէր հայրը հասաւ իւր նպատակին, նորա անունը հաշակուեցաւ. իւրեւ ժողովուրդի բարեբար, իսկ մինչև նորա մահը գուցէ այն կեանքում բացուի մի՞ գրամանոց, ուր նա կարող կը լինի շարունակել շահեցնել իւր հաղարները:

Չ'հոգեւոր որ վրաստանի հայերը արդէն մի քանի դար ապրելով օտարների մէջ մոռացել են իրանց մայրենի լեզուն, սեպհականի են իրանց օտարները սովորութիւնները, և կենցաղաւորութիւնը. բայց այնուամենայնիւ կենդանի է մնացել նոցա մէջ հայութեան հոգին, նոցա համար դարձեալ սուրբ և նուիրական են ազգային կրօնը և եկեցեղին և անկեղծաբար ցաւում են իրանց մայրենի լեզուի կորուստի համար: Ասածիս ապացոյց թող լինին Գորուայ քաղաքի Յ. դիւղի հայոց հոգեւոր ուսումնարանի մի հոգաբարձուի խօսքերը, որ նա ասաց վերատեսուչին, երբ ուսումնարանը այցելելուց յետոյ, հոգաբարձութիւնը հրաւրեց մեզ

ճաշի սեղանին: Պ. վերատեսուչ, սիրեց Հոգաբարձուն վրացերէն լեզուով՝ առնելով ձեռք գինու բաժակը: այս բաժակը ես նուիրում եմ ձեր կենացը, խնդրում եմ Արարչից առողջ պահել ձեզ և տալ կարողութիւն չարողութեամբ և արգելանաւոր կերպով կատարել ձեր սուրբ պարտաւորութիւնը աղգային ուսումնարանների վերաբերութեամբ: Միայն թէ դիտէք ինչ, դուք տասն անգամ աւելի պիտի հոգաք և մտածէք մեզ համար, քան թէ այն հայերի համար, որոնք ապրում են հայրենի հողի վերայ կամ աւելի բարեհաջող պայմաններին մէջ, քան թէ մենք: Մենք ենք ողորմելիքը, մենք ենք կորածները, նայեցէք մեզ վերայ, ինչ է մնացել մեր մէջ հայկական, միայն նորանով ենք զանազանում օտարներէն, որ գնում ենք հայոց եկեղեցին, ուր տարաբաղաւոր ունի չինք հատկանում թէ ինչ է առկա կամ կարգացում: Օգնեցէք մեզ, օգնեցէք մեր զաւակներին կրկին ձեռք բերել մեր թանկագին կորուստը, մեր աղգային լեզուն...

ՈՒՍԱՆՈՂ

ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՁԱՅՄԻՁԱՅՄԻ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

I. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

§ 1. Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութիւնը թիֆլիզում նպատակ ունի նպատակել իգական սեռի կրթութեանը՝ ա. ներքոյգրեալ կարգով բանալով և իւր հաշուով պահելով իգական սեռի մասնաւոր ուսումնարաններ և բ. իւր ունեցած միջոցներից նպատակ տալով իգական սեռի ծխական ուսումնարաններին:

§ 2. Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութիւնը նպատակում է և այն անձանց, որոնք կը ցանկանան պատրաստուիլ ծխական ուսումնարաններին մէջ վարժուհու պաշտօն վարելու համար:

II. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

§ 3. Ընկերութիւնը կազմում են իսկական, մշտական և պատուի անդամները: Անդամների թիւը սահմանափակուած չէ:

§ 4. Ընկերութեան հասոյթներն են՝

ա. Իսկական և մշտական անդամների տարեկան և միանուագ վճարները, սոյն Կանոնագրութեան 6-դ և 7-դ յօդուածներին համաձայն:

բ. Կողմնակի անձանց, եկեղեցիների և վանքերի ընծայարեւութիւնները—գրամով, իրեղէններով և դպրոցական պիտոյքներով:

գ. Պարահանդէսներից, նուագահանդէսներից, ներկայացումներից և հրապարակական դասախօսութիւններից գոյացած գումարները, այդ հանդէսներն Ընկերութիւնը տալիս է՝ պահպանելով դոցա համարսահմանուած կանոնադրը:

դ. Ընկերութեանը նուիրած՝ բայց ուսումնարաններում անգործադրելի համարուած իրերի վաճառումից գոյացած գումարները:

§ 5. Ընկերապատկան գումարները պահվում են թիֆլիսի զբոսայգիների մէջում Ընկերութեան անուանով և Ընկերութեան Վարչութեան որոշմամբ միայն կարող են լինել վերառնուիլ:

Ծանօթութիւն. Ընկերութեան ծախսերի համար դանձապահը կարող է իւր մօտ ունենալ մինչև 50 ռ.

III. ԱՆԻՍՄՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՆՈՅԱ ԻՐԱՌՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՊԱՐՏԱԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

§ 6. Իսկական անդամ դառնում են միայն իգական սեռի անձինք և վճարում են տարեկան առնուաղն 6 ռուբլ:

§ 7. Իգական սեռի անձինք, որոնք վճարում են 100 ռուբլից ոչ պակաս, Ընկերութեան մշտական անդամ են համարվում:

§ 8. Պատուի անդամ ընտրվում են երկու սեռի անձինքներից ևս, միայն այնպիսիք, որոնք իրանց հասարակական գիւրքով կարող են առանձին կերպով օգտակար լինել Ընկերութեան:

§ 9. Իսկական և մշտական անդամներին ընտրում է Ընկերութեան խորհուրդը, իսկ պատուի անդամներին Ընդհանուր ժողովը:

§ 10. Տեղական Վեճակաւոր ԲԱՐՁՐ ՍՐԱՋԱՆ Առաջնորդը Ընկերութեան Պատուաւոր Նախագահ է և, երբ ներկայ է, նախագահում է Ընդհանուր և Վարչական ժողովներին:

IV. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

§ 11. Ընկերութեան գործերը վարում է եօթն անձից բաղկացած Վարչութիւնը. դուք ընտրվում են իսկական և մշտական անդամներին առաջաւոր անձինքներից: Վարչութիւնը իւր միջոց ընտրում է Ատենայետ և Փոխ-Ատենայետ, քարտուղար և դանձապահ:

§ 12. Վարչութեան անդամներին և նոցա եօթը կանդիտատներին ընտրում է Ընդ. Ընդ. ժողովը զաղտնի քուէարկութեամբ՝ չորս տարով: Առաջին երկու տարին անցնելուց յետոյ, Վարչութիւնից վեճակով հեռանում են երեք անդամ, որոնց և փոխարինում են աւագ կանդիտատները. իսկ միւս երկու տարին անցնելուց յետոյ մնացած չորսը:

Ծանօթութիւն. Վարչութիւնից հեռացած անդամները երկու տարուց յետոյ միայն վերընտրելի են:

§ 13. Եթէ Վարչութեան անդամներից որեւէ մէկը հեռանայ որոշեալ ժամանակից առաջ, նմանապէս եթէ երկար ժամանակ հեռանալու է նախարկուի, կամ բացակայ լինի քաղաքից, նորա տեղը ընտրում է ամենաշատ քուէ ստացող կանդիտատը:

§ 14. Վարչութիւնը ժողով է կազմում հարկը պահանջած ժամանակ. ժողովը գումարվում է Ատենայետի հրաւիրանքով. նորա արձանագրութիւններին տակ ստորագրում են բոլոր ներկայ եղող անդամները:

§ 15. Վարչութեան մէջ բոլոր գործերը վճռվում են ձայների պարզ առաւելութեամբ: Ձայների հաւասարութեան դէպքում նախագահը ձայնը առաւելութիւն է տալիս: Վարչութեան վճիռների վաւերականութեան համար կարեւոր է չորս անդամի ներկայութիւնը:

§ 16. Վարչութեան պարտաւորութիւններն են՝

ա. Աշխատել որ Բնկերութեան անդամները թիւը և գրամական միջոցներն աճեն:

բ. Հսկել և գործակցել այն ուսումնարանները բարելաւութեամբ, որոնք կամ նպատեն ուսանում Բնկերութեանը և կամ Բնկերութեան Հաշուով են պահւում:

գ. Վերահսկել Բնկերութեան գրամների ամբողջութեանը և կառավարել նորա գոյքերը:

դ. Վազմել Բնկերութեան գործունէութեան տարեկան Հաշիւը ու յետագայ տարուայ նախահաշիւը և ներկայացնել Բնդ. Ժողովին:

§ 17. Վարչութիւնն իրաւունք ունի՝

ա. Դրամական և նիւթական նպաստներ Հասցնել Հայոց բոլոր ծխական ուսումնարաններին՝ իւր նախահաշուին Համաձայն, իսկ նախահաշուից դուրս ոչ աւելի քան 500 թուրքի տարեկան:

բ. Իսկական և մշտական անդամներ ընտրել և

գ. Պատշաճաւոր իշխանութեան Թոյլտուութեամբ քողում Բնկերութեան կազմել Հրապարակական դատախօսութիւններ, նուազահանդէսներ, ներկայացումներ, պարահանդէսներ և այլն:

§ 18. Վարչութեան Ատենապետը Հսկում է կանոնադրութեան, և Վարչութեան ու Բնդ. Ժողովները վճիռների ճիշտ կատարման վերայ: Բոլոր չարաբերութիւնները այլևս անձանց և Հիմնարկութիւնների Հետ նորա անունով են կատարւում:

19. Ատենապետն է նշանակում սովորական և տարեկան Բնդհանուր Ժողովները:

§ 20. Ատենապետի բացակայութեան Ժամանակ նորա իրաւունքներն ու պարտաւորութիւններն ստանձնում է Փոխ-Ատենապետը:

§ 21. Քարտուղարը կատարում է Բնդհանուր Ժողովի և Վարչութեան արձանագրութիւնները, վարում է Բնկերութեան վերաբերեալ գրադրութիւնները և պահում է նորա կնիքը:

§ 22. Տարեկան Բնդ. Ժողովին ներկայացնելու Համար՝ քարտուղարը պատրաստում է Բնկերութեան կարգադրութիւնները, ստացուածքները և կարողութեան ամբողջական Հաշիւը նախընթաց տարուայ Համար, նմանապէս և ենթադրեալ գործողութիւնները և ակնկալեալ մուտքերի ծախքերի նախահաշիւը ապագայ տարուայ Համար:

§ 23. Քարտուղարը վարձ է ստանում՝ Բնկերութեան Բնդհանուր Ժողովի աւանդին վճռին Համեմատ:

Մանուկներն. Եթէ Վարչութիւնը կարեւոր Համարի, քարտուղարի պաշտօնը վարելու Համար կարող է և մի այլ մարդ հրաւիրել, աւանց նորան իւր նիստերում ձայնի իրաւունք տալու:

§ 24. Գանձապահը վարում է Բնկերութեան գրամների գործերը: Նա ընդունում է բոլոր գրամաւոր մուտքերն ու զոհաբերութիւնները և Վարչութեան վճիռներին Համաձայն ծախքեր է անում:

V. ԲՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐ.

§ 25. Բնդհանուր Ժողովները լինում են սովորական և տարեկան:

§ 26. Սովորական Ժողովները գումարւում են ըստ պահանջման Հարկին—միայն տարեկան երկու անգամից ոչ պակաս—երբ Վարչութիւնը կարեւոր է Համարում կամ երբ

գրաւոր չափաւորութիւն է ստանում ստորագրուած ոչ պակաս քան քսան անդամից: Բնդհանուր Ժողովի նիստի օրուայ մասին կանխապէս չափաւորւում է անդաման լրագրերներում:

§ 27. Բնդհանուր Ժողովը կապացած է Համարւում, երբ նորա մէջ ներկայ են լինում Թիֆլիսում բնակուող անդամների թուի $\frac{1}{4}$ դոնէ:

Մանուկներն. Եթէ Բնդհանուր Ժողովը չ'կայանայ սահմանել թուով անդամներ չ'գալու պատճառով, ապա նոր Ժողով է հրաւիրւում, բայց եթէ օրից ոչ աւաջ, և դորա մասին յայտարարւում է լրագրերում, միայն մինչև երեք օր չ'կայացած Ժողովից յետոյ: Այս տեսակ Ժողովների վճիռները վաւերական են, երբ ներկայ եղող անդամների թիւը Թիֆլիսի մէջ բնակուող անդամների $\frac{1}{6}$ պակաս չեն լինել, սոցա մէջ Հաշուելով և Վարչութեան անդամները:

§ 28. Բնդհանուր Ժողովներում Վարչութեան անդամները միացած անդամների պէս ձայնի Հատարար իրաւունք ունեն:

§ 29. Տարեկան Բնդհանուր Ժողովները հրաւիրւում են փետրվար ամսի սկզբին՝ ա. Բնկերութեան տարեկան Հաշիւներն և ելից ու մտից նախահաշիւը զննելու և Հաստատելու. բ. Վարչութեան Համար անդամներ ընտրելու, և գ. քննելու և Հաստատելու այն ենթադրութիւնները, որոնք կ'առաջարկուին Վարչութիւնից կամ Բնդ. անդամներից՝ նոր ուսումնարաններ Հիմնելու, եղածները փակելու, նոր անշարժ կալուածներ գնելու կամ ունեցածը վաճառելու վերաբերութեամբ:

§ 30. Բնկերութեան տարեկան Հաշիւները տպագրւում են անդաման լրագրերից մէկի մէջ և երկու օրինակ (ուսուկէն լեզուով) ներկայացնելու են Թիֆլիսի Նահանգապետին, իսկ մի օրինակ Փոխարքայի Գլխաւոր Վաւարարութեանը:

VI. ԲՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ.

§ 31. Բնկերութեանն իրաւունք է տրւում շարժական և անշարժ կալուածքներ ձեռք բերել, դաշնագրեր և պաշմանագրեր կապել, գտտ բանալ՝ և պաշտպանել իւր շահերը Վարչութեան միջնորդութեամբ: *)

§ 32. Բնկերութիւնն իրաւունք ունի իւր Հաշուով օրերըգական ուսումնարաններ բանալ, այդ ուսումնարանների վերաբերութեամբ եղած ընդհանուր կանոններին Համաձայն, անդաման Ուսումնարանական Վարչութեան պատշաճաւոր Թոյլտուութեամբ:

§ 33. Թիֆլիսից դուրս ևս իւր նպատակները չափողութեամբ իրագործելու Համար՝ Հայուհեաց Բարեգործական Բնկերութիւնը կարող է գիմել ուրիշ միևնույն ուսումնարանը թախան նպատակներին ծառայող Բնկերութիւնների աջակցութեանը և իւր կողմից ևս նոցա գրամական նպաստներ տալ:

§ 34. Բնկերութիւնն ունի իւր անուանական կնիքը:

§ 35. Եթէ որ և էցէ պատճառով Բնկերութիւնն ընդհատէ իւր գործունէութիւնը, ապա նորա բոլոր աւանդներն կարողութիւնը չափանում է որեւէ բարեգործական ձեռնարկութեան, Բնդհանուր Ժողովի վճռին Համեմատ:

*) Հայերէն ընդդէմ մէջ կայ՝ և կամ աւան ձեռն անձանց ձեռքով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յայտնի Գիւլօրէի Հոգեհանգիստը կատարելը հանգստութիւն չէ տալիս «Մեղու» անանուն յօդուածագրի Հոգուն: Մարտի 5-ի համարի մէջ դարձեալ մի երկար յօդուած է տպուած Հոգեհանգիստները և Գիւլօրէի մասին ընդհանրապէս և «Արձադանք» խմբագրութեան վերայ մասնաւորապէս . . . Ահաոս որ այդ յօդուածը չէ կրում Ս. Ս. ստորագրութիւնը, այն ժամանակ պատասխանը նոյն իսկ ստորագրութիւնը կը կրէր Ս է ս է (saissez — դադարեցէք):

«Գօլօս» լրագրին հաղորդում են, որ ռուս հոգեւորականների պահանջները, օրինակատարութիւններ ժամանակ, շատ անգամ ծիծաղելի կերպարանք են առնում. իրեն օրինակ, լրագրին առաջ է բերում հետեւեալ անցքը, որին իւր թղթակիցն ականատես է եղած. Բիւրոյ քաղաքի բնակիչներէց մինը ամուսնանալ կամենալով՝ հարսանքի նախընթաց օրը պայմանաւորվում է վճարում է քահանային 12 ռ. չնայելով սորան՝ նա չանկարծ ստանում է եկեղեցու սուրբ պաշտօնեայից մի տոմսակ, որով վերջինս պահանջում է աւելացնել տուած 12 ռուբլուն դարձեալ 3 ռուբլի: Պահանջը կատարում են. բայց դա էլ բաւական չէ համարվում. շուտով ստացվում է երկրորդ տոմսակ, որի մէջ կղերը չեղեցնում է ամուսնացողին, որ նա պէտք է ուղարկէ պատկազրամ դարձեալ 3 ռ. և բացի դորանից մի կուտապ (պիրօզ) ձինից պատրաստած և մի վէդրօ գինի: Որքան էլ զգուշիւ լինէր այս տեսակ անամօթութիւնը, այնու ամենայնիւ կուտապ և գինի պահանջիւ չէր կարող ծիծաղելի չ'երևիլ շատերին:

Կ. Պօլսից «Journal des Debats»-ի թղթակիցը հաղորդում է հետեւեալը. «Փետր. 26-ին Պերայի մեծ փողոցից անցնողները վկայ էին մի տեսարանի, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց մեր կրօնական զգացմունքները վերայ: Երկու դուղերի մէջ, ինչպէս Քրիստոսը երկու աւաղակների մէջ, անց էին կացնում, բաղմաթիւ զափտիաներով շրջապատուած, ձեռքերը կապած մի կաթոլիկ քահանայ: Այս քահանան՝ ծագմամբ լեհացի, իրեն հօմէօպատ, մի չափնի անձնաւորութիւն էր այստեղ. ասում են, որ նորա մօտ գտել են կեղծ թղթադրամների մի ծրար: Հասկանալի է որ քահանան երգվում է թէ այդ մի աւանդ էր և ինքը բոլորովին տեղեակ չէր որ աւանդուած արժեթղթերը օրթօքօքութիւնից զուրկ էին: Ինչ որ կը վերաբերի ոստիկանութեան, նա այդ փաստին մեծ նշանակութիւն է տալիս, կապելով այդ գործը կեղծ դրամ շինողների մի ձեռնարկութեան հետ, որ նորերումս բացուել է և մի դաւադրութեան հետ: Դեռ պահատուներ և պապի պատուիրակը, ամէն միջոցներ գործ են դնում, որպէս զի ազատեն կալանաւորածին, բայց ոստիկանութիւնը ձեռքից չէ ուզում թողնել նորան:

Ինչեւիցէ չաջողել է արձակել տալ ոստիկանութեան այն ստորին պաշտօնեային, որ կոպիտ կերպով է վարուել մեղադրեալի հետ, չ'յարգելով քահանայի սրբազան պաշտօնը:

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեղ գրում են, որ քաղաքի մէջ տեֆ հիւանդութիւն կա, որից տեւի բարձր դասակարգի մարդիկն են բռնվում, բայց մեղմ լինելով, զգալի վնասներ չէ տա-

լիս: Հիւանդութիւնն սկիզբն է առել բանդարկեալներէ մէջ՝ որտեղից անցել է և քաղաքը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 մարտի: Ներքին 5% երկրորդ փոխառութեան տոմսակների խաղարկութեան ժամանակ տարան հետեւեալ տոմսակները:

№№	№№	տոմսակի	տարած գումարը
Սէրիի			
7,201	—	17	200,000
1,501	—	34	75,000
19,973	—	4	40,000
2,504	—	49	25,000
4,173	—	2	10,000
9,057	—	47	
7,995	—	16	
266	—	4	8,000
1,190	—	26	
15,887	—	33	
8,495	—	7	5,000
15,817	—	11	
8,226	—	41	
18,856	—	5	1,000
1,817	—	11	
19,187	—	5	
14,541	—	9	1,000
19,232	—	20	
12,148	—	11	
18,868	—	49	1,000
9,261	—	8	
5,807	—	23	
4,179	—	32	1,000
5,419	—	11	
103	—	46	
17,319	—	17	1,000
5,178	—	36	
18,708	—	11	
1,775	—	25	1,000
8,058	—	1	
9,405	—	30	
19,622	—	10	1,000
8,878	—	10	
2,924	—	32	
14,947	—	40	1,000
13,103	—	9	
16,690	—	44	
5,004	—	29	1,000
1,255	—	37	
8,487	—	24	

Բօլշէւ Էրէն աղբար:—Իերօնիմուս Լօրմը հետեւեալ դէպքն է պատմում հանգուցեալ բարօն Զէմս Բօլշէւի կեանքից: Հոչա-կաւոր նկարիչ Յօթէն Գելալուան մի օր ճաշում էր բարօն Բօլշէւի մօտ և ճաշի միջոցին բոլոր ժամանակը այնպիսի գննողական աշքով էր զետեղում տան տիրոջը, որ վերջինս կերակուրից չետոյ կամեցաւ նկարից պատճառն իմանալ: Գելալուան պատասխանեց, որ արդէն մի քանի ամիս ի զուր ուրնում է Փարիզի մէջ իւր պատկերի համար աղքատի կա-

դապար (մօդէլ) և թէ Կրետտի գլուխը զարմանալի կերպով Համապատասխանում է իւր երեւակացութեան մէջ ստեղծած տիպարին: Որքան ցաւալի է, աւելացրեց նա, որ բարձր մի մուրացկան չէ: Բօջիլը պատասխանեց, որ նա սովոր է աւելուստի Համար ոչինչ չ'իմացել և պատրաստ է իրեն ազգաստի կաղապար ծառայել՝ դալով նորա գործարանը: Պայմանաժամ եղան և Բօջիլը որոշուած օրը եկաւ գործարանը: Գեւորուան նորան ցնցողները Հագցրեց և ձեռքը մի ցուպ տալով՝ նորան մուրացկանի մի դերք տուեց, որ Հանգստանում է Հռովմէական տաճարի աստիճանների վերայ: Մի երկտասարդ, որ այս մեծ նկարչի աշակերտն ու մտերմն էր, այն միակ անձն էր, որ ազատ մտածողութեամբ նկարչի մօտ Հէնց այդ միջոցին մտաւ նա և Հիացած գեղեցիկ կաղապարով ջերմ շնորհակարան ելաւ, որ այդպիսի գեղեցիկ գիւտ է արել: Կարծելով որ իւր առաջ արդարեւ մի մուրացկան է կանգնած՝ երկտասարդը մօտեցաւ Բօջիլին և դադարի կերպով նորա ձեռքը մի 20 Ֆրանկանոց դրաց: Բօջիլը աչքերով չափանց իւր շնորհակալութիւնը և պահեց դրամը, իսկ իւր երկտասարդը սենեակից դուրս եկաւ՝ սկսեց Հարց ու փորձ անել նորա մասին: Բանից դուրս եկաւ, որ այս երկտասարդը նիւթական միջոցներից դուրս էր ու դառնալով թեմայի պարտաւորում և այս պատճառով չէր կարողանում իրան նուիրել արուեստին: Բօջիլը նշանակեց երկտասարդի անունն ու Հասցէն: Նա շուտով Բօջիլից մի նամակ ստացաւ, որի մէջ ասուած էր, թէ բարեգործութիւնը միշտ շահ է բերում և թէ նորանից ստացած 20 Ֆրանկանոցը Բօջիլի բանակցում 10,000-ից աւելի տոկոսի է բերել, որ նա կարող ստանալ:

«Արձագանքի» խմբագրութեան մէջ ստացուեցաւ պ. Գ. Սմբատեանի «Հայերէն պատկերազարդ լուսին»: Լուսին բառի վաղուցիկ է կաղմուած. պատկերները դեղեցիկ են և տառերը խոշոր: Գինն է—1 ռ. 20 կոպէկ: Վաճառվում է «Կենտրոնական Գրականաւորացում» յօրինողի մօտ:

Խմբագիր-Հրատարակիչ ԱՅԳԱՐ ՅՈՎ. ՀԱՆՆԻՍԵԱՆ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆՈՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

1882 թ.

Կը Հրատարակի նոյն գիրքով և ուղղութեամբ:

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ: Առաջինը դող յօդուածներ, Ազգային, Քաղաքական, Հեռագիրներ, Բանաստեղծական, Ֆէլիէտօն, Մանրէութեան, Խառն լուրեր, Պատասխաններ ի մեր գրութեան և Յաջորդաբար թիւններ:

Տարեկան բաժանորդագինն է 10 ռուբլի:

Առաջինից 1882 թուականին Շուշի քաղաքում կը Հրատարակուի Հայերէն լեզուով գրականական-քաղաքական և ազգային ամսագիր

„ԳՈՐԾ“

„Գործի“ իւրաքանչիւր Համարը բաղկացած կը լինի 5—6 թերթից (80—90) և դուրս կը գալ իւրաքանչիւր ամսի վերջում:

Նախագիծ

- ա. Ժամանակագրութիւն. տէրութեան կարգադրութիւններ: Ռուսաց, արտառահմանի և Կովկասի կեանքի նորութիւնները:
- բ. Քննական յօդուածներ Հայերի և նոցա գրացի ազգերի անսեպական, բարոյական և մտաւորական դրութեան մասին:
- գ. Վէպեր, մանրամասնութիւն, պրոպանդեր, նկարագրութիւններ, ճանապարհորդութիւններ--ինքնուրոյն և թարգմանական:
- դ. Մատենախօսութիւն. —քննութիւն Հայերէն լեզուով տալազրիտ գրքերի, նոյնպէս այն օտար գրքերի, որոնց նիւթը Հայոց ու Կովկասեան կեանքիցն է առնուած:
- ե. Քաղաքական տեսութիւն:
- զ. Ներքին տեսութիւն: Մանրամասնական Ժամանակագրութիւն:
- ը. Այլ և այլք:
- թ. Իբրեւ յաւելում եւրոպական և ռուսաց քննիր Հեղինակների դրուածների թարգմանութիւն:

Յաշտարարութիւններ:

Հրատարակութեան (12 տետրակ) տարեկան գինն է
Ամեն տեղ 8 ռուբլի
Վեց ամսուանը 5 ռուբլի
Ներք ամսուանը 3 ռուբլի

Վճարը կանխիկ է:

Օտարաքաղաքացի կարող են դիմել այս Հասցեով.
Шуша. Симеону Ахумянъ, учителю армянской семинаріи.
Խմբագիր-Հրատարակիչ Սիմէօն Հախումեանց

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄԵՂԱԿ“

Ա. ՄԵՆՈՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՅՍ 1882 թին

(ՏԱՍՆ ԵՒ ՄԵԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը Հրատարակի նոյն գիրքով և նոյն պրօպանդայով: ՊՐՈԳՐԱՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II. Առաջնորդող յօդուածներ, III. Ներքին տեսութիւն, IV. Արտաքին տեսութիւն, V. Քառն լուրեր, VI. Հեռագիրներ, VII. Ֆէլիէտօն կամ Բանաստեղծական, VIII. Յաշտարարութիւններ: ԼՐԱԳՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՅԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. 10 ռուբլի է, կէս տարեկան 6 ռ., իւրաքանչիւր ամսին 1 ռուբլի: Հատով Համարները 5 կոպէկ:

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ Հետեւեալ Հասցով. Тифлисъ. редакция „Мшакъ“.

Խմբագիր-Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՎԱՐԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Վարչութիւնը պատիւ ունի յայտնել Ընկերութեան պ. պ. անդամներին, որ Մարտի 14-ին նշանակուած տարեկան Ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Թիֆլիսի Ժողովարանի դահլիճում, առաւօտեան 10 ժամին:

Պարապմունքների առարկաները.

I. Վարչութեան 1881 թ. հաշուի և 1882-ի նախահաշուի քննութիւնը և հաստատութիւնը:

II. Վերազննիչ Մասնաժողովի գեկուցումը 1881 թուի հաշուի մասին:

III. Խորհրդի գեկուցումը իւր գործունէութեան մասին:

IV. 1881 թ. Ընդհանուր ժողովներում Կանոնադրութեան 12, 32, 33 և 42 յօդուածների փոփոխութեան և լրացումների քննութիւնը. նոր § § քննութիւն ծառայողների համար պենսիոնների դրամագլուխ կազմելու մասին:

V. Խորհրդի գեկուցումը ապահովացուցիչ դրամագլխի (գապանների կապիտալ) մասին:

VI. Ընկերութեան Խորհուրդի անդամի ընտրողութիւն ի տեղի հերթով դուրս ելնողը Խորհրդի նախագահ Վ. Ի. Կայդանովի:

VII. Ընկերութեան գործերի կառավարչի ընտրողութիւնը ի տեղի հերթով դուրս ելնող Գ. Գ. Ադէլխանեանի:

VIII. Վերազննիչ Մասնաժողովի երեք անդամների և նոցա փոխարինողների ընտրողութիւնը:

Վարչութիւնը խոնարհաբար խնդրում է Ընկերութեան պ. պ. անդամներին ժողովը դահլիճը մտնելիս ներկայացնել անդամակցական վկայագիրները պատճէնը:

Տպագրուած հաշիւը կարելի է վարչութեան մէջ ստանալ ՄԱՐՏԻ 6-ից:

(2) 1.

LE MUSÉON

REVUE INTERNATIONALE.

Le Muséon paraîtra d'abord tous les trois mois en fascicules de 8 à 9 feuilles d'impression.

Les travaux qu'il publiera, auront principalement pour objets les sciences historiques: archéologie, philologie, linguistique, droit général, philosophie, littérature etc.

Les fascicules contiendront des études diversés, un choix de renseignements scientifiques et une revue critique.

PRIX DE L'ABONNEMENT:

POUR LA BELGIQUE: 10 fr. par an.

POUR LES AUTRES PAYS: par an 12 fr. 50 (5 roubles).

C. de Harlez, prof. à l'Univ. de Louvain.

Directeur.

Ներկայ 1882 թուականի փետրվարի 21-ից կառավարութեան թույլտվութեամբ հրատարակուիմ է գրական-նախագիտական և քաղաքական շաբաթաթերթ «ԱՐՁԱԳԱՆԻ» անունով:

«ԱՐՁԱԳԱՆԻ» դուրս է գալիս կիւրակէ օրերը երկու թերթի մեծութեամբ:

«ԱՐՁԱԳԱՆԻ» ներկայ տարուայ բաժանորդները՝ տարուայ սկզբից չհրատարակուելու պատճառով, Հ Ի Ն Գ ուղղել է:

«ՓՈՐՁԻ» այն բաժանորդները, որոնք իրանց բաժանորդագրին վճարած ունին անցած 1881 թուականի երկրորդ կիսի համար, 1882 թուականի ընթացքում «ՓՈՐՁԻ» փոխանակ «ԱՐՁԱԳԱՆԻ» կ'ստանան, եթէ միայն բարեհաճեն կանխօրէն յայտնել խմբագրութեան իրանց ցանկութիւնը և հասցէները:

«ԱՐՁԱԳԱՆԻ» կը հրատարակուի հետեւեալ պրօգրամով. —

I. Տեղեկութիւններ կառավարութեան գործողութիւններէ և օրէնսդրական միջոցների մասին:

II. Առաջնորդող յօդուածներ ազգային և հասարակական կեանքի նշանաւոր հարցերի վերաբերութեամբ:

III. Թղթակցութիւններ հայաբնակ տեղերից, ընդհանուր տեսութիւն հայ և օտար լրագիրների տեղեկութիւններէ և կարծիքների:

IV. Տնտեսական և առևտրական հարցեր փոխաբայութեան մէջ:

V. Յօդուածներ ազգային կրթութեան վերաբերութեամբ:

VI. Արտաքին տեսութիւն. յօդուածներ և տեղեկութիւններ արտասահմանեան հասարակական և քաղաքական նշանաւոր անցքերի մասին:

VII. Կրթիկա և մատենախօսութիւն:

VIII. Ֆելիետոն:

IX. Խառն լուրեր:

X. Յայտարարութիւններ:

Ստորագրուիլ ցանկացողները կարող են դիմել Կենտրոնական Գրավաճառանոց, Գօլովինսկի պրօսպէկտ, Միրմանեանի տանը, ուր զետեղուած է և խմբագրութիւնը:

Дозв. Ценз. Тифлисъ, 6 Марта 1882 г.

Типография И. Мартиросянца.